

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Margarita Meri

KS050

NOORTE KINNIPEETAVATE REHABILITATSIOON
TALLINNA VANGLAS

Lõputöö

Juhendaja:

Inga Uueküla, MSc

Tallinn 2008

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Justiitskolledž	Mai 2008
Noorte kinnipeetavate rehabilitatsioon Tallinna Vanglas	
Töö autor: Margarita Meri allkiri:	
<p>Käesolev lõputöö on kirjutatud teemal: „Noorte kinnipeetavate rehabilitatsioon Tallinna Vanglas“. Töö on kirjutatud eesti keeles, lühikokkuvõtte inglise keeles. Lõputöö on kokku 71 lehel, millest põhiosa moodustab 46 lehekülge. Kasutatud on 52 allikat, millest 19 on eesti ja 33 on inglise keelsed. Töö koosneb kolmest peatükist ja 4 lisast ning sisaldab 1 tabelit.</p> <p>Lõputöö iseloomustavad peamised märksõnad on noored kinnipeetavad, vangla, rehabilitatsiooniprogramm, eduka sekkumise põhimõtted, riski- ja kaitsetegurid.</p> <p>Lõputöö eesmärk on uurida Tallinna Vangla noorte kinnipeetavate riski- ja kaitsetegurid. Samuti on töö eesmärgiks välja selgitada, millistes tingimustel rehabilitatsioon õnnestub ja millistel läbi kukub, missugust tuge/abi/sekkumist oleks vaja pakkuda noortele kinnipeetavatele Tallinna Vanglas.</p> <p>Lõputöö vajalikud andmed koguti Tallinna Vangla noorte kinnipeetavatel ja Tallinna Polütehnikumi õpilastelt anketeerimise kaudu ning sotsiaaltöötajatelt, kontaktisikutelt, valvuritelt, meditsiini- ja julgeolekutöötajatelt ning Euroopa Noored Eesti büroo esindajatelt intervjuude abil.</p> <p>Käesoleva lõputöö tulemusena autor toob välja ülevaate Tallinna Vangla noorte kinnipeetavate riski- ja kaitseteguritest. Samuti pakub uurimuse tulemusena võimalikke ettepanekuid, missugust põhimõtteid, abi, tegu, sekkumist oleks vaja pakkuda maksimaalse edu saavutamiseks noorte kinnipeetavate rehabilitatsioonis.</p>	
Võtmesõnad: noored kinnipeetavad, rehabilitatsioon, riski- ja kaitsetegurid	
Keywords : youth prisoners, rehabilitation, defence and risk factors	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud:	
Juhendaja: Inga Uueküla allkiri:	

SISUKORD

MÕISTETE SELGITUS	4
SISSEJUHATUS	5
1. NOORTE KURITEGEVUS	7
1.1. Kuritegeliku käitumise allikad.....	7
1.1.1. Riskifaktorid	8
1.1.2. Kaitsefaktorid	9
1.2. Eduka sekkumise põhimõtte.....	10
1.2.1. Antonowicz ja Ross'i metaanalüüs	10
1.3. Noorte õigusrikkujate rehabilitatsioon	12
1.3.1. Edukad sekkumised vabaduses.....	12
1.3.2. Edukad sekkumised Tallinna Vanglas.....	15
2. UURING.....	18
2.1. Uurimismeetod	18
2.2. Protseduur.....	18
2.3. Tulemused ja analüüs	21
2.3.1. Võtmeküsimus 1: Noorte inimeste omadused	21
2.3.2. Võtmeküsimus 2: Noorte riski- ja kaitsetegurid.....	31
2.3.3. Võtmeküsimus 3: Vajalikud tugi/abi/sekkumine	37
KOKKUVÕTE JA ETTEPANEKUD.....	47
KASUTATUD ALLIKAD	52
LISA 1	56
LISA 2	61
LISA 3	66
LISA 4	68

MÕISTETE SELGITUS

1. **Anoomia**- seadusetus, normitus, nõrgenenud normitaju (Vääri, Kleis, Sivet 2006:65)
2. **Atributsioon**- *psühh* inimese iseloomujoonte, kavatsuste jne järeldamine tema käitumisest (Vääri, Kleis, Sivet 2006:97)
3. **Dispositsioon**- *med* eelsoodumus, vastuvõtlikkus (teatavaile haigustele); *jur* kriminaalseaduses kuritegu piiritlev osa; *psühh* kogemusel põhinev valmides olukorda tajuda ja hinnata ning sellest tulenevalt käituda (Vääri, Kleis, Sivet 2006:209)
4. **Equip**- seadmetega varustama, ekipeerima, seadmestama, sisustama (Est-Eng-Est dict.)
5. **Kriminaalpreventsioon**- kuritegude ärahoidmine (Vääri, Kleis, Sivet 2006:564); preventsioon-ärahoidmine, ennetav, vältiv, tõkestav (Vääri, Kleis, Sivet 2006:847)
6. **Kriminogeenne**- kuritegelik, kuritegevusele kalduv (Vääri, Kleis, Sivet 2006:564)
7. **Kognitiivne**- (teadmine, tunnetamine), tunnetuslik, tunnetatav; K. psühholoogia, tunnetuspsühholoogia, psühholoogia suund, mis käsitleb teadvuses peegelduvat tõeluse mudelit isiksuse aktiivsuse põhitegurina, rõhutades tunnetusprotsesside ja teadmiste tähtsust inimese hingeelus ja käitumises (Vääri, Kleis, Sivet 2006:516)
8. **Kontseptuaalne**- kontseptsiooniga seostuv, sellest lähtuv; kontseptsioon- 1) käsitusviis, vaadete süsteem, üldkujutus, plaan; 2) tärpanud mõte v idee (Vääri, Kleis, Sivet 2006:545)
9. **Metaanalüüs**- (*meta*- kaas-, järel-, taga-, vahel-, ümber-) (Vääri, Kleis, Sivet 2006:659)
10. **Motivaatsioon**- käitumise põhjendus; huvitatus, motiivide kogum, mis ajendab inimest mingil kindlal viisil toimima (Vääri, Kleis, Sivet 2006:690)
11. **Rehabilitatsioon**- õiguse, au ja hea nime ennistamine; *med* inimese tervise v töövõime taastumine v taastamine (Vääri, Kleis, Sivet 2006:908)

SISSEJUHATUS

„*Be the change you want to see in the world*“ Mahatama Gandhi

Noorukite kuritegevus on olnud sotsiaalseks probleemiks alates 19. saj. keskpaigast (Hilborn 1998:125). Viimastel aastatel on õigusrikkujad muutunud, võrreldes eelnevaga, nooremaks ja retsidiivsemaks. Kuna noorukeid peetakse seni veel positiivsele muutusele alluvaks (Hilborn 1998:125), koondus autori tähelepanu just noorte kinnipeetavate rehabilitatsioonile ja nende sotsiaalsele kaasamisele Tallinna Vanglas.

Akadeemikud, poliitikud ja praktikud on liiga palju aastaid tülitsenud selle üle, kas rehabilitatsioon on tõhus või peaaegu midagi ei „tööta“ (Martinson 1974:35, 22-54, ref Hilborn 1998:122). Teostatud uurimused ei andnud ühest vastust selle kohta. On liiga palju seotud muutujaid: palju sõltub sellest, kes teeb, mida, kellele, miks, kus, kui sageli ja kui kaua. Seega lõputöö küsimuse asemel, kas rehabilitatsioon toimib või mitte, autor pigem keskendub sellele, *millal see toimib*. Eesmärgiks kindlaks määrata, *millistel tingimustel rehabilitatsioon õnnestub ja millistel tingimustel läbi kukub* (Hilborn 1998:99).

Suuresti just tänu rehabilitatsiooniprogrammidele suudavad kinnipeetavad, kellel on osalemisvõimalused reeglina tõepoolest äärmiselt piiratud, teha esimesed sammud ning arutada ja jagada oma vaateid neid endid puudutavates küsimustes. Nende jaoks on see samasugune põhiõigus nagu ükskõik milliste teistegi noorte jaoks (Enn, Tupits 2003:11). Kui sotsiaal- ja vanglatöötajad ei suuda noori kinnipeetavaid oma tegevusse kaasata, siis on raske ka mujalt leida julgust ja toetust, et tõsta oma enesehinnangut ja enesekindlust, et julgeda edaspidi seaduskuulekalt käituda ja korduvkuritegevust vältida (Enn, Tupits 2003:12).

Kogu väljatoodud probleemistik on viis ideele viia läbi kinnipeetavate kui riski- ja karistamata koolinoorte kui võrdlusrühma anketeerimine. Uuringu käigus kogutud informatsioon selle kohta, millistest noortest pigem ei tule õigusrikkujaid ehk mis takistab kuritegelikkust, loob võimaluse alata tõhusaid rehabilitatsiooniprogramme, kindlustades nende faktorite eksponeerimise Tallinna Vangla noortele kinnipeetavatele (Hilborn 1998:87).

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida millistel tingimustel rehabilitatsioon õnnestub ja millistel tingimustel läbi kukub (Hilborn 1998:99) ning välja selgitada millist tuge/abi/sekkumist oleks

vaja pakkuda noorte kinnipeetavate rehabilitatsiooni programmides. Selleks, et nende eesmärkideni jõuda on vaja leida vastused võtmeküsimustele:

1. Kes on noored?
2. Millised on noorte riski- ja kaitsetegurid?
3. Millist sekkumist oleks vaja?

Saadud teadmised aitavad arendada vagla võrgustikutööd, sh noorte õigusrikkujate juhtimise vallas ja muuta seni olevad meetodid, strateegiad ja koostöö tõhusamaks.

1. NOORTE KURITEGEVUS

1.1. Kuritegeliku käitumise allikad

Durkheim oma anoomia- ehk pingeteoorias tuli järeldusele, et *kuritegevus oli, on ja jääb* (Deflem 1989). Kuritegevust ei ole võimalik täielikult vältida, vaid kuritegevusetaset on võimalik mingil määral kontrolli all hoida läbi õige riigi sotsiaalpoliitika. Suurendades ühiskonna heaolu on võimalus vähendada kuritegevuse levimist ühiskonnas (Seniour jt 2003). Kuritegevus ärkab ja tegutseb julgemini, kui süsteem ei ole veel korralikult paigas (Deflem 1989). Kõige kaitsetumad muutuste negatiivse mõju vastu sellises ühiskonnas on noored, vanurid, vaesed, töötud, kodutud ning immigrandid (Graham, Bennett 1998:125). Riskirühmade preventsiionipoliitika elluviijad peavad pöörama erilist tähelepanu, et vältida nende võimalikku kuritegevuse teete sattumist. Gabriel Tarde väitis, et aus käitumine pole kerge ning ausaks jäämine on veelgi raskem, sest „*kurjategijaks ei sünnita, vaid kujunetakse*“ (Beirne, Messerschmidt 1995:351-352, ref Traat 2005:12). Edwin Sutherland oma diferentseeritud assotsioonide teoorias tõestas, et *kuritegelik käitumine on õpitud* (Sutherland, Cressey 1978:80-83, ref Traat 2005:13), sest „*alamal positsioonil olev indiviid (grupp) jäljendab kõrgemal positsioonil olevat indiviidi (gruppi)*“ (Beirne, Messerschmidt 1995:368, ref Traat 2005:12). Jäljendamise intensiivsus sõltub kontaktide sagedusest ja lähedusest. Parimad näited on *vangla, mida peetakse kõrgema kuritegevuse kooliks* ning meedia ja sõjavägi, mis mõjuvad inimese käitumist ja väärtuste kujundamist (Beirne, Messerschmidt 1995:367-368, ref Traat 2005:12).

Tähelepanuväärsem on ka see, et tõeliselt ühendatud, rahumeelse ja ausa Euroopa edu võtmeks on just need kaitsematud noored, mida mainis Laeken oma deklaratsioonis EL Ülemkogu tippkohtumisel Belgias 2001 aastal: „*Euroopa Liit peab muutuma demokraatlikumaks, läbipaistvamaks. Tal tuleb lahendada ka kolm põhilist probleemi: kuidas kaasata kodanikke, seejuures eelkõige noori, Euroopa ülesehitusse ja Euroopa institutsioonidesse...*“ (Enn, Tupits 2003:11). Seega noored on õigustatult kindlustanud endale koha Euroopa poliitilisel kaardil ning nende tähtsus ja roll on tähelepanu keskmesse tõstetud (Enn, Tupits 2003:11). See jõupingutus tähendabki Euroopa hõivamist ja noorte aktiivset osalemist, nende häälte kuuldavaks tegemist, huvide propageerimist/ kaitsmist jne.

1.1.1. Riskifaktorid

Ühiskond avaldab suurt mõju noorte inimeste isiksuse kujunemisele ja arenemisele, kuid noorte käitumine sõltub mitte ainult **makro-, kuid ka mikrokeskkonnast** (Introduction...28.04.2008, Latour 2001, Thorlindsson, Bjarnason 1998:94-110). Ta on tihedalt seotud isiku mõtlemisega, tunnetega, teadvuse tööga, enesehinnanguga, iseloomuga jne (Introduction...28.04.2008). Mõned kriminoloogia teadlased arvavad, et inimesed on seaduskuulekad tänu sellele, et nende käitumine ja tunded on kas seemise või välimise kontrolli all (Agnew 2002:124, ref Traat 2003:23). Raske võitluse protsess iseendaga toimub indiviidi tasemel ehk isiksuses. Eriti raske muuta inimest, kui hälbiva käitumise allikad on peidetud isiksuse varasesse lapsepõlve (Introduction...28.04.2008).

Kuna inimese sisemaailmaga on kõige keerukam tegeleda, riik võtab kirebule isiksuse lähima keskkonna ehk *perekonna*, mis avaldab mõju tema käitumisele kõige suuremal määral ja olenevalt situatsioonist võib olla noore inimese üheks kaitsefaktoriks. Riskirühma kuuluvate perede toetamine aga ei pruugi otseselt kuritegevust vähendada, sest **ühiskond ega perekond indiviidi isiksust muuta ei saa, kuni indiviid ise ei tule järeltulele, et ta tahab ennast muuta** (Anderson 2004). Teisest küljest, selline strateegia on igal juhul õigustatud. Uuringud näitavad, et just sotsiaalsete probleemidega pärit perekondadest lapsed käituvad õigusvastaselt alates lapsepõlvest. Suurema tõenäosusega just nendest võivad saada tulevikus õiguskorda rikkuvad inimesed (Introduction...28.04.2008). *Täiskasvanud õigusrikkujad on alustanud seadusvastase tegude toimepanemist just noorukieas* (Beirne, Messerschmidt 1995:351-358, ref Traat 2005:12). Seega alati on lootus, et perekonna toetused võivad mõjutada, et lapsel ei tekiks kuritegelikke kalduvusi, seega tugevat ja hästi toimivat **perekonda** peetakse Euroopas üheks tähtsamaks kuritegelikke kalduvusi vähendavaks teguriks (Family...28.04.2008).

Ameerikas ja Suurbritannias ning Skandinaaviamaades korraldatud uurimuste analüüsist (Graham, Bennett 1998:29), selgus, et **vanemate hoolimatus** (vähene suhtlemine lapsega, vähene kontroll), lapsele esitavate **nõuete konfliktus, kõrvalekalded vanemate käitumises** ehk vanemad käituvad ise õigusvastaselt või suhtuvad õigusrikkumisse sallivalt; **perekonna lõhenemine** (lahutus, lähedaste surm, vanema kodust lahkumine, abielusisesed ebakõlad) on nooruki kuritegevusele kaldumist mõjuvad tegurid (Doyle 2007:37-38).

1.1.2. Kaitsefaktorid

Meie käsitlesime neid keskkonnafaktoreid, mis noorukite kuritegevusega on tugevalt seotud. Muidugi need faktorid ei mõju negatiivselt kõikidele noortele, kuid siiski. Keskkonna negatiivseid faktoreid ei ole võimalik sajabrotsendiliselt kiiresti kõrvaldada, sellepärast riskifaktoritega laste kaitsmine on vajalik seni, kuni tingimusi muudetakse (Hilborn 1998:87). „Kui meil oleks informatsiooni nende faktorite kohta, mis määravad, miks lastest ei tule õigusrikkujaid ja ka faktorite kohta, mis peatavad nende kutitegelikkuse, saaksime alitada tõhusaid ennetusprogramme, kindlustades nende faktorite eksponeerimise lastele” (Hilborn 1998:87)

Uurimused tõestavad, et „isegi vaesuses, suurtes perekondades, kriminaalsete vanematega või äärmuslike perekondlike lahkkelide tingimustes kasvanud lastest on rohkem kui 25% hästi kohanenud ja ei ilmuta mingeid hälbiva ega ühiskonnavastase käitumise märke“ (Rutter 1979, ref Hilborn 1998:90). Kui on teada, et sotsiaal- ja kognitiivsed oskused on õpitud oskused (North...1998) ja, keskkonnafaktorid mõjutavad nende omandamist tugevasti, siis võime oletada, et *kognitiivsete oskuste varane omandamine* (Shure jt 1971, ref Hilborn 1998:90), mida suudab soodustada *adekvaatne suhe vanematega* või *koolitus*, võivad aidata indiviide elus paremini kohaneda ja seega vähendada nende võimalusi kriminaalse elustiili omandamiseks (Hilborn 1998:91).

Samuti lapsed peavad arendama *mõtlemis- ja probleemilahendusoskused* (Shure jt 1971, ref Hilborn 1998:90): üldised strateegiad probleemide äratundmiseks, analüüsimiseks ja alternatiivsete mittekriminaalsete lahenduste loomiseks ja arvesse võtmiseks, lühidalt, *sotsiaalset kompetentsust*. Kus nad saavad seda oskust omandada? Muidugi kõigepealt perekonnas ja koolis (Shure 1982, ref Hilborn 1998:91). *Eeskujude olemasolu* (Ross, Glasser 1937, ref Hilborn 1998:91), mis demonstreerivad adekvaatseid probleemilahendusoskusi, võivad pakkuda noorukitele kaitset kriminogeense keskkonna eest. Juhul kui pereliikmed ja õpetajad ei saa hakkama teatud põhjustel, aitab noorukitele edukalt sotsialiseerida ühiskond ja riik, meie juhul kinnipidamisasutused, kasutades õiget sotsiaalpoliitikat ja rehabilitatsiooniprogramme (Justiitsministeerium, Vanglasüsteemi aastaraamat 2004:10-13, Just., Eesti Vanglasüst. ja Kriminaalhoold. aastaraamat 2006:13, Vangistuseseadus § 6 lg 1). Hälbiv käitumine kasvab välja mitte põhimõtetest, arusaamadest ja hoiakutest, mis võiksid

nagu viia õigusrikkumiseni, vaid nende puudumisest, mis täkestaksid õigusrikkumisi (Hirschi 1980:224, ref Traat 2003:26). Indiviidi toimetulekustrateegia valik sõltub tema *dispositsioonist* ehk *temperamendist*, eelnevatest *elukogemustest*, *arusaamadest* ja *põhimõtetest*, atribuutsioonist ehk *põhjuse omistamisest* (süüdistab oma ebaõnnestumistes iseennast või ühiskonda) (Agnew 2002:124, ref Traat 2003:22-23) Inimese soovid on tihedalt seotud makrokeskkonnaga (Introduction...28.04.2008), kuid kriminaalkäitumine tuleb eelkõige ühiskonnas või *indiviidis peituvatest pingetest*, mida põhjustavad indiviidi negatiivse seisundi, mis võib väljenduda mitmel viisil: kas ta püüab seda saada ebaseaduslike vahenditega või kätte maksta, või üritab toime tulla oma negatiivsete emotsioonidega, kasutades hálbelisi vahendeid (Passas, Agnew 1997:1, ref Traat 2003:20).

Halbades tingimustes kasvanud laste üheks huvitavaks kaitsefaktoriks on *tüdrukukuks olemine*, mida leidis Rutter oma uurimuses 1979 aastal. Seega *naiste arenev huvi teiste vastu* võib töötada ühiskonnastase käitumise inhibiitorina (Ross, Fabiano 1986, ref Hilborn 1998:91). Kuna tüdrukute sotsialiseerimises rõhutatakse empaatiat rohkem kui poiste omas, võib see, et tüdrukud omandavad sotsiaal- ja kognitiivsed oskused (eriti empaatia ja sotsiaalse perspektiivi taju) palju varem, olla üheks põhjuseks, miks naised moodustavad ainult 6% kurjategijate populatsioonist (Ross, Fabiano 1986, ref Hilborn 1998:91). Eesti vanglates 01.01.2004. aasta seisuga oli 3221 süüdimõistetut, nendest ainult 131 olid naissoost, kaasarnvatud 2 alaealiste tüdrukutega, võrreldes 44 alaealiste meessoost kinnipeetavatega (Just. 2004:43).

Iga rehabilitatsiooniprogrammi edu sõltub ka sellest, *kes teeb, mida teeb, miks, kus, kui sageli ja kui kaua* (Hilborn 1998:99). Tähtis on saavutada *usaldust ja töötajate pühendumist*, sest mõnede spetsialistide poolt läbiviidud programmid, mõnedes kohtades, mõnedes rühmades, mõnedes tingimustes töötavad ja on tõhusad (Hilborn 1998:100).

1.2. Eduka sekkumise põhimõtte

1.2.1. Antonowicz ja Ross'i metaanalüüs

Alates 1960-ndate lõpust on kirjanduses teatud rohkem kui 100-st edukast uurimusest, kuid enamik neist ei rahuldanud *Antonowicz ja Ross (1994) metaanalüüsi* rangeid kriteeriumi

(Hilbron 1998:103). Ajavahemikul 1970-1971 leiti 44 avaldatud uurimust, mis vastasid nende nõuetele, ja ainult 20 juhul (45%) programmid olid edukad (Hilbron 1998:103). Ühest küljest võib järeldada, et tulemus ei ole julgustav, kuid teisest küljest, tõestab see selgelt, et rehabilitatsioon võib töötada, aga tõhusad programmid on erandlikud (Hilborn 1998:103). Terava kontrastina paljude varasemate teadlaste pikale faktorite nimekirjale leidis antud uurimus ainult kuus programmi tõhususega seotud tunnust (Hilborn 1998:104):

1) **Usaldusväärne kontseptuaalne mudel**, mis tugineb kriminaalkäitumise kontseptsioonile. 75% edukatest programmidest olid kognitiiv-käitumuslikud, võrreldes 38% ebaedukate programmidega (Hilborn 1998:104).

2) **Mitmetahuline lähenemine**. 70% edukatest projektidest olid multimodaalsed, võrreldes 38% edututega (Hilborn 1998:105).

3) „**Kriminogeensele faktoritele**” oli suunatud 90% edukatest programmidest, edututest ainult 58%. (Hilborn 1998:105).

4) **Vastuvõtlikkuse printsiip**. 80% edukatest programmidest, ning ainult 50% ebaedukat programmi. Tõhusus sõltub *teenuse stiili ja viisi vastavusse viimisest kurjategijate õppimisstiili ja võimetega*. Kasutatakse sotsiaalse õppimise tehnikat: *usaldus, modelleerimine, järk- järguline harjutamine, kordamine, rollimängud, kinnitamine või kognitiivne ümberstruktureerimine* (Hilborn 1998:105).

5) **Rollimängude ja modelleerimise tehnika**. 50% edukates ja ainult 17% ebaedukates programmides (Hilborn 1998:106).

6) **Sotsiaal-kognitiivsete oskuste treening**, millega mõjutatakse kurjategija mõtlemist. 75% edukatest programmidest olid käitumusliku suunitlusega ja sisaldasid kognitiivset komponenti, teised olid edutud (Hilborn 1998:106).

Kokkuvõtlikult öeldes, kognitiivsete oskuste treening ja rollimäng ning modelleerimine on tihedalt seotud kurjategijate rehabilitatsiooniprogrammi tõhususega ja eduga. Teadlased leidsid, et korrektsiooniasutuste programmide puhul oli otsustavaks tavapärase **vanglaõhkkonna vältimine** või vähendamine: vanglaprogrammid viiakse edukalt läbi eraldi

hoonetes, üldisest kurjategijate populatsioonist eemal, hariduslikus või terapeudilises keskkonnas, mis isoleerib kurjategijaid vangla ühiskonnastastest subkultuurist (Hilborn 1998:107-108). MTÜ “Caritas Eesti” Viljandi Vanglaga koostöös läbi viidud eriprogramm M-matkad on näide sellest, kuidas kolmanda sektori organisatsioon saab aidata avalikku sektorit niivõrd spetsiifilises ja raskes valdkonnas nagu riskirühmade resotsialiseerimine ja vanglasiseses „alternatiivse kogukonna” loomine (Caritas... 2006). Edu saavutamiseks antud juhul *ei pea tingimata programm olema kogukonnas läbi viidud*, mida mõned teoreetikud peavad väga tähtsaks oletuseks (Ayers jt 1980, Wexler jt 1990, ref Hilborn 1998:107-108).

Arvamus, et programmide edu on tihedalt seotud *motiveeritud kurjategijatega*, kes vabatahtlikult liituvad programmiga, samuti ei leidnud kinnitust. Antonowicz ja Ross (1994) uuringus. Ainult 8% kõigist edukatest programmidest läheb hästi motiveeritud klientidega, ülejäänud *92% edukatest programmidest* teostati selleks *kohustatud kurjategijatega* või nendega, keda ahvatles järelevalve ja kontrolli nõrgendamise lubadus (Hilborn 1998:108). Teadvustades fakti, et madala riskiga kurjategijast võib saada kõrgema riskiga kurjategija (Traat 2005:12), siis samuti *ei ole otstarbekas teha kurjategijate vahel kindlat vahet retsidivismi taseme alusel, vaid parem edukalt töötada mõlematega* (Hilborn 1990:107).

1.3. Noorte õigusrikkujate rehabilitatsioon

1.3.1. Edukad sekkumised vabaduses

„Mina leian, et noortealgatus on suurepärane võimalus teha katset maailma paremaks muutmiseks. Tänu sellele tegevusele on paljudel inimestel võimalik muuta ühiskonda, milles nad elavad.”

Alex, 18. a, Rumeenia (Mis on...01.05.2008)

Eestis on erinevad edukad asutused, mis on seotud noorukite toetamisega. Üks nendest on rahvusvaheline noorte kodanikuharidusprogramm *Euroopa Noored* (ingl.k. „Youth in Action” programme) (Programm...14.02.2008), millele autor pöörab erilist tähelepanu oma töös, kuna tema hinnangul see programm paremini vastab Antonowicz ja Ross (1994) eduka sekkumise põhimõttele.

Programm sai alguse 1988. aastal toonaste Euroopa Liidu liikmesriikide poolt sooviga rahastada noorte omaalgatuslikke projekte ja rahvusvahelist koostööd väljaspool formaalset haridussüsteemi (Programm...14.02.2008), sest tänapäevase noorte oskuste ja teadmiste omandamisel mitteformaalse õppimise vorm on parim *vastuvõtlikkuse printsiip* (Hilborn 1998:105). Aastatega on programmi sisu ja vorm mitmeti edasi arenenud ja jõudnud ka trellide (Enn, Kivinukk 2007:4). Euroopa Noored büroo viis perioodil juuli 2005- juuli 2006 ellu koolitusprojekti Eesti vanglate töötajatele, arendamaks nende pädevusi noorsootöös ja projektijuhtimises ning loomaks seeläbi paremaid eeldusi edasisteks noorteprojektideks Eesti vanglates (Enn, Kivinukk 2007:4). Koolitusprojekti tulemusena neljas Eesti kinnipidamisasutustes oli käivunud 9 noorsooalgatusprojekti: „Mina olen DJ“ Tallinna Vanglas, „Kitarr mängib!“, „Targemana vabadesse“, „Klaasist maailm“, „Suhted läbi spordi“, „Õpipoisist meistriks“ ja „Puhas mäng- *Fair Play*“ Tartu Vanglas, „Miks on läinud nii“ Murru Vanglas ja „Pegeldus“ Viljandi Vanglas. kus isegi viibi läbi Euroopa Vabatahtliku Teenistuse projekti sügisel 2006, mille raames üks 20-aastane noormees, vabanedes vanglast, veetis 3 nädalat Inglismaal keskkonna-alases projektis (Enn, Kivinukk 2007:27-33), mis tõestab programmi *usaldusväärsust* (Hilborn 1998:104). Ühe noorsooalgatusprojekti raames noortel kinnipeetavatel on võimalus spetsialisteide abil ise kirjutada ja teostada eduka projekti, saada rahalist toetust, tuues uuendusi trellide taha ja saavutades iseendaga püstitatud eesmärgi (Mis on...01.05.2008, SALTO-Youth... 2007).

Euroopa Noored (2007) uue aasta oluliseks prioriteediks on valitud *vähemate võimalustega noored*, seega noortegrupidel ja -organisatsioonidel, samuti ka korrektsiooniasutustel on tähtis võtta kasutusele vajalikud abinõud, et vältida teatud sihtgruppide kõrvalejäämist (Programm...14.02.2008). Rahvuslikud agentuurid, Support, Advanced Learning and Training Opportunities (SALTO) Ressursikeskused ja Euroopa Komisjon on välja töötanud programmi Euroopa Noored vähemate võimalustega noorte kaasamise strateegia, mis on suunatud just vähemate hariduslike, sotsiaal-majanduslike, kultuuriliste ja geograafiliste võimalustega või erivajadustega, korrektsiooni asutustes viibivate noorte kinnipeetavate ja puuetega noorte kaasamiseks (Programm...14.02.2008) ehk sihikule on võetud *„kriminogeensed faktorid“* (Hilborn 1998:105).

Uuteks programmi eesmärkideks on kõigepealt toetada noorte *aktiivseks kodanikuks* kujunemist laiemas mõttes ning *Euroopa kodanikuks* olemist kitsamalt; nende *sallivat mõtteviisi*, pöörates erilist tähelepanu noorte *sotsiaalse sidususe* suurendamisele Euroopa

Liidus ning suurendada *teeneteisemõistmist erinevatest kultuuridest pärit noorte hulgas*. Euroopa Noored peab tähtsaks panustada *noorte ettevõtmisi* toetavate tegevuste kvaliteedi arendamisse ja noortevaldkonnas tegutsevate organisatsioonide jätkusuutlikkuse tagamisse ning toetada *koostööd noortevaldkonnas* kogu Euroopas (Programm...14.02.2008). Need üldised eesmärgid võivad edukalt olla ka noorte kinnipeetavate rehabilitatsiooniprogrammide üheks eesmärkidest ning leidma väljundi projektides, võttes arvesse alljärgnevaid prioriteete, arendades programmi *mitmetahulist lähenemist* (Hilborn 1998:105).

Uue programmi Euroopa Noored peamistest prioriteediks on noorte teadlikkuse kasv neist kui *Euroopa kodanikest*. Eesmärk on julgustada noori Euroopa teemal sõna võtma, kaasata noored diskussiooni Euroopa Liidu tuleviku teemal. Projektide tasandil tähendab see Euroopa mõõdet ning arutelusid euroopaliku ühiskonna ning selle väärtuste teemal, mis võik tõsta noorte kinnipeetavate teadlikkust nende õigustest, kohustustes, isiklikkusest tähendusest ja kuuluvusest euroopalikku ühiskonda ja enesehinnangu (Programm...14.02.2008).

Teiseks prioriteediks on valitud noorte *osalus demokraatlikus elus*. Osaluse üldine eesmärk on noorte julgustamine olema aktiivsed kodanikud. Sellel eesmärgil on kolm tahku: suurendada noorte osalust ühiskondlikus elus nende kodukoha tasandil, tõsta nende *esindatust* demokraatlikes protsessides ning anda suuremat toetust erinevatele *osaluse õppimist võimaldavatele tegevustele* (Programm...14.02.2008), sest üheks suuremaks probleemiks vanglates ongi noorte süüdimõistetu ebamotiveerimine aktiivselt rehabilitatsiooniprogrammidest osa võtma.

Kolmas prioriteet on austada ja väärtustada *kultuurilisi erinevusi*. Programmiga soovitakse toetada erineva kultuurilise, rassilise ja religioosse taustaga noorte algatatud ühistegevusi. Projekti tasandil tähendab see, et kõik osalejad oleksid teadlikud kultuuridevahelisest mõõtmest oma projektis ja võimaldaksid *kõigil võrdsetel alustel projektis osaleda* (Programm...14.02.2008). Seoses erinevatest rahvusest ja kultuuridest pärit olnud noorte kinnipeetavate viibimisest koos pikka perioodi jooksul kinnistes ruumides sellised teadmised oleksid hädavajalikud konfliktide ära hoidmises vanglas ja *kognitiivsete oskuste treenimises*, kasutades *rollimängude ja modelleerimise tehnikat* (Programm...14.02.2008).

Noortepoliitika tähendab *kaasamist ja juurdepääsu*, juurdepääsu ka korrektsiooniasutustesse. Kus saaksid need kõige isoleeritumad noored ilma sellise laiaulatusliku kaasamiseta arendada

vajalikke oskusi ja usku iseendasse nii, te nad julgeksid tulevikus teisi esindada? Noorte osalemise teema koos teiste rahvusvaheliste prioriteetsete poliitiliste küsimustega peegeldab mõttemaalide märkimisväärset arengut ning rõhutab tähtsust, mida Euroopas osutatakse noortepoliitikale ja noorsootööle. Seda suundumust näitavad Euroopa Liidu programm Euroopa Noored, kõik koolitused ja projektid, mis korraldatakse ja toetatakse Euroopa Nõukogu noortekeskuste poolt (Enn, Tupits 2003:11).

1.3.2. Edukad sekkumised Tallinna Vanglas

Tallinna Vanglas on hetkel käimas 9 erinevat sotsiaalprogrammi, 3 gruppitöö rühma (Anonüümsed Alkohoolikud, Anonüümsed Narkomaanid, Convictus- HIV pos. tugirühm) ning on olnud mõned ühekordsed projektid („Täidame vabaduse võtmise inimväärrika sisuga“, juhiluba saamise kursused, „Sina oled DJ“ jne) (Täidame...2007).

Kõige vanem ja lemmiku kinnipeetavate seas Tallinna Vanglas on **Viha juhtimise** (Lilleväli, 2003:54-55, Täidame...2007) programm, mis viiakse läbi suure eduga juba mitu aastat erinevates korrektsiooni asutustes üle maailma. Ta võtab sihikule need kinnipeetavad, kellel on raskusi ärritumise ja oma tunnete valitsemisega. Sotsiaaltöötajad täiendavad noorte teadmisi sellest, mis nendega vihastades toimub, selgitavad, miks on vaja ärritumist kontrollida, milleks on viha juhtimine kasulik, õpetavad, kuidas on võimalik parandada oskust oma viha valitsemises. Autoril hinnangul just selles programmis on esindatud kõik Antonowicz ja Ross (1994) kuus eduga seotud põhimõtte. Teiseks edukaks programmiks võiks nimetada rehabilitatsiooni **12 sammu**, mis on ette nähtud sõltuvusprobleemidega kristlastest kinnipeetavate jaoks, kes on sooritanud kuriteo sõltuvuse tõttu. Eesmärgiks on kinnipeetavate suunamine sõltuvusest loobumisele (Täidame...2007). Sama teema lähendamisele on suunatud **Eluviisitreening õigusrikkujale**. Sihtgrupiks on valitud need kinnipeetavad, kes on uimastite kuritarvitajad või uimastisõltlased, olemas seos uimastite tarvitamise ja õigusvastase käitumise vahel ning valmisolek kõneleda uimastite tarbimisest ja õigusvastasest käitumisest. Peamiseks programmi eesmärgiks on seatud tuua muutus sõltuvust tekitavate ainete tarvitamisse. Vähim saavutatav eesmärk on kontrollitud tarbimine ja kõrgeim loobumine. Treening koosneb kuuest iganädalasest 60 minuti pikkusest individuaalvestlusest (Täidame...2007).

Paarisuhete hoidmise ja taastamise programm on ka suhteliselt populaarne kinnipeetavate seas, sest eriti noored puuduvad teadmised ja kogemust sellel alal, seega nad vajavad spetsialistide abi. Programmi eesmärgiks on anda nendele infot ning panna nad mõtlema sotsiaalselt toimiva peremudeli üle, teadvustada pärast vabanemist tekkida võivad emotsionaalseid pingeid ning nende maandamise võimalusi, kus sihtgrupiks on valitud need kinnipeetavad, kellel on vanglas viibimise hetkel toimiv paarisuhe, ning ennetähtaegse (või tähtaegse) vabanemise võimalus avaneb nelja kuni kuue kuu jooksul. Programm koosneb kahest osast: esimene osa vanglasisestest grupitöödest ning teises osas viiakse kinnipeetavad väljasõiduseminarile koos elukaaslasega (Täidame...2007).

Toimetulekuõpe programmi eesmärk on anda kinnipeetavatele teadmised ja praktilised sotsiaalsed oskused iseseisvaks asjaajamiseks eluaseme ja töö leidmisel ning selleks vajalike dokumentide vormistamisel. Programm on suunatud nendele kinnipeetavatele, kes vabanevad lähema poole aasta jooksul. Loengud toimuvad kord nädalas kahe kuu jooksul, seejärel toimub lühiajaline väljaviimine koos sotsiaaltöötajaga (Täidame...2007).

Eraldi noortele kinnipeetavatele on ette nähtud sotsiaalprogramm **Equip** (Info..., 2007), mille eesmärk on noorte õpetamine mõtlema ja käituma vastustundlikult vastastikuse abistamise kaudu. See programm on ettenähtud kõigepealt noortele kinnipeetavatele vanuses 14-21. Programm koosneb 3 osast: viha juhtimine/ mõtlemisvigade parandamine, sotsiaalsete oskuste koolitus, sotsiaalne otsustamine (Täidame...2007).

Taastav õigus programm, mille raames analüüsitakse kuritegu erinevatest perspektiividest: kurjategija, ohver, kummagi lähedased, politsei, tavakodanik. Eesmärgina jõuda lepituseni iseenda, enda lähedaste, võimalusel ohvri ja tema lähedastega ning laiemalt kogu ühiskonnaga; taastada suhted lähedastega, ühiskonnaga ja võimalusel ka ohvri ja tema lähedastega. Programmi käigus tutvustakse erinevate perspektiividega (kohtumine kuriteo ohvriga, politseiga, endiste kinnipeetavatega, kes on leidnud lepituse lähedaste ja ühiskonnaga). Samuti analüüsitakse kuriteo läbi tekkinud kahju (kahju erinevatele osapooltele- kurjategija, ohver, ühiskond), mediteeritakse väärtuste üle: ausus, väärikus, usaldusväärsus ning analüüsitakse võimalusi leida lepitust enda, lähedaste, kuriteo ohvri ja ühiskonnaga (Täidame...2007).

Sotsiaalsete oskuste treeningu eesmärk on noorte kinnipeetavate sotsiaalsete oskuste arendamine eelkõige nende seas, kes vabanevad kuue kuu jooksul, kelle reaalne vanglakaristus ei ületa viite aastat ning kellel ei esine psühhiaatrilisi probleeme ja alkoholi- või narkosõltuvust (Täidame...2007).

Liiklusohutusprogrammi sihtgrupiks on valitud rollijoodikud, kes on karistatud KarS § 424 või teatud tingimustel ka KarS § 422 alusel (RT I 2001, 61, 364, RT I 2008, 13, 87). Programmi eesmärk on alkoholihoobes autojuhtimise kui probleemi tõstatamine ja teadvustamine, realistliku pildi loomine isiku käitumisest joobeseisundis ja selle tagajärgedest, seeläbi tõstes valmisolekut muuta käitumist, liiklusrikkumiste vähendamisele/vältimisele suunatud muutuste käivitamine ja toetamine (Täidame...2007).

Projekt „**Sina oled DJ**“ (Sina oled...2006) võib pidada ainulaadseks kogemuseks Tallinna Vanglas, mille eesmärk oli pakkuda kinnipeetavatele eneseteostamisvõimalusi vanglas ja sisustada vaba aega. Euroopa Noored büroo korraldas aastatel 2005-2006 Eesti 15-25 aastastele noortele suunatud kinnipidamisasutuste töötajatele koolitusprojekti, mille tulemusena sündiski selline noorsooalgatuseprojekt, mis oli läbi viidud kõikidele kinnipeetavatele arusaadavas stiilis, viisil, sest oli tehtud nendega ise, personali toetusel, terve vangla jaoks (Täidame...2007).

Kõik need sotsiaalsed programmid mingil määral sisaldavad Antonowicz ja Rossi (1994) uuringus välja toodud programmi eduga seotud komponente. Programmides on valitud usaldusväärne kontseptuaalne mudel, mis on suunatud eelkõige retsidiivsuse vähendamiseks (viha juhtimine, 12 sammu); sihikule on võetud kriminogeensed faktorid (liiklusohutusprogramm, eluviisitreening õigusrikkujale) ning programmid on suunatud sotsiaal-kognitiivse oskuste arendamiseks (paarisuhete hoidmine ja taastamine, toimetulekuõpe, Equip (Täidame...2007), sotsiaalsete oskuste treening (Täidame...2007), Convictus (Convictus Eesti... 2003-2006), AA ja AN tugirühmad). Rollimängud ja modelleerimine on edukalt praktiseeritud programmis „Taastav õigus“ (Täidame...2007). Noorsooalgatuse projekti „Sina oled DJ“ (Sina oled...2006) tulemustest on selgelt näha projekti eduka mitmetahulist lähenemist ja vastuvõtliku printsiipi: 100% kinnipeetavatest arvasid, et edaspidi on vaja rohkem läbi viima selliseid projekte ja üritusi. Teistest programmidest on raskem hinnata, kas programmi korraldajate stiil, viisi, võimed, teemad klappivad kokku kinnipeetavate stiili, huvidega ja võimetega.

2. UURING

2.1. Uurimismeetod

Uurimismeetodina kasutati anketeerimist. See on teaduslikult juhitud kiire uurimismeetod leidmaks reageeringu viisi, põhjuse ja vajaduse olemasolevale või eeldatavale probleemile lühikese aja vältel, piiratud kulutuste ja suure praktilise kasuteguriga. Selline meetod on efektiivne vastajate andmete kaitsmiseks, konfidentsiaalsuse tagamiseks suure gruppi küsitluses (Wikipedia...2008).

Uuringu ülesehitamisel kasutati mitut võtmeküsimust (lahtised ja valikvastustega) (Galloway, 1997), kogumaks teavet riskifaktorite kohta sihtgruppides ning sobivate ennetavate meetmete ehk kaitsefaktorite kohta, kontrollides Antonowicz ja Rossi (1994) eduka sekkumise põhimõtete sobivust meie vangla süsteemi. 40 küsimust moodustavad raamistiku, mis võimaldab paremini hinnata saadud teabe tõepärasust. Ei esitatud uuringus osalejatele küsimusi nende kuritegude liikide kohta, sest Rossi ja Antonowicz (1994) oma uurimuses tulid järeldusele, et ei ole otstarbekas teha kurjategijate vahel kindlat vahet retsidiivismi taseme alusel (Hilborn 1990:107). Seega osalejad valiti, võttes aluseks nende soost (mees) ja vanuse piiri (18-21 aastat vana), mitte aga rehabilitatsiooniprogrammides osalemise kogemust või retsidiivsususe taset ja hälbiv käitumise riski (Hilborn 1990:107).

2.2. Protseduur

Detsembris 2007 viidi läbi põhiküsitlus Tallinna Vangla 18-21.aastaste kinnipeetavate seas ja sama vanusega Tallinna Polütehnikumi kolmanda ja teise kursuse õpilaste seas (mõlematest uurimisaluserühmast oli 35 juhuslikult valitud noort). Osalemine uuringus oli vabatahtlik ja anonüümne (vt Tabel 1). Juhuvaimiga uuringu eesmärgiks oli kindlaks teha noorte riski- ja kaitsetegureid ning võrrelda kaitsetegurite esinemissagedust vanglas viibivatel kinnipeetavatel ja vabaduses viibivate noorte vahel.

Anketeeriti 70 meessoost isikut ning nendest moodustati kaks gruppi: “kontroll” ja „võrdlus-“ grupid. Ühes oli 35 Tallinna Vangla kinnipeetavat (19 vene ja 16 eesti keele kõnelejat), teises 35 Tallinna Polütehnikumi õpilast (9 eesti ja 26 vene keele kõnelevat noort).

Tabel 1. Uuringu erinevates etappides kaasatud isikud

Uurimisetapp	Kaasatud isikud
Tallinna Vangla kinnipeetavad	1. grupp: 16 eesti keelt kõnelevat 2. grupp: 19 vene keelt kõnelevat
Tallinna Polütehnikumi õpilased	1. grupp: 9 eesti keelt kõnelevat 2. grupp: 26 vene keelt kõnelevat
KOKKU	70

Kontrollgrupile (edaspidi **KG**) jagati välja 48 ankeeti ja tagasi laekus 35 ehk 73% aktiivset osalejat. Üks ankeet jäi saamata kartserist paigutatud noorelt, 11 ankeeti tsoonist, üks kinnipeetav, paigutatud kinnisesse kambrisse, loobus vastama küsimustikule. Võrdlusgrupi (edaspidi **VG**) tagastamisprotsent oli 92% (22 kolmanda kursuse õpilast ja 13 teise kursuse noored), ning ainult 3 ankeeti jäi täitmata.

Kinnipeetavad (eriti elutsoonist, vanglakorra mitterikkuvad noored) olid vähem motiveeritud, kui vabaduses olevad noored. Võiks eeldada, et õpilased on rohkem kohusetundlikud ja seadusekuulekad, kuid teisest küljest selline tulemus võiks olla põhjustatud sellest, et neile tutvustati pikemalt uurimuse eesmärki, töö ideed, selgitas noortele nende osalemise tähtsust ning viibis kõrval kogu vastamise aja. Õpilased avaldasid huvi valmimisel läbi lugeda autori lõputööd. Mõned noored olid huvitatud vanglat külastada, projekti raames või ekskursioonil, et rohkem infot saada. Vanglas autoril puudus võimalus täitmise ajal süüdimõistetute kõrval olla ning täitmise protsent oli madalam. Teiselt poolt, kinnipeetavad olid rohkem ausad küsimuste vastustes (puudus kahtlus vastuste tõepärasuses), sest seega oli tagatud suurem anonüümsuse tase ning oli võimalus paremini keskenduda küsimustele. Sellest võib eeldada, et programmi parema tulemuse ja motiveerimise saavutamiseks noored vajavad pühendunud usaldusväärset *spetsialisti juuresolekut*, kes oskab neid kuulata, aidata, kuid ka anonüümsuse tagada.

Kuna välisriikides on juba ammu kujunenud noorte kuriteoennetuste edukas struktuur, siis autor peegeldas parimaid komponente nendest süsteemidest oma uurimusse. Antonowicz ja Ross'iga (1994) metaanalüüs, autor valis oma töö keskseks printsiibiks. Kirjutaja kontrollis nende poolt väljatoodud eduka sekkumise põhimõtete ja tegevusmeetodite sobivust meie

vanglasüsteemis.

Samuti kirjutaja pidas nõu Eesti bürooga Euroopa Noored, mille kaudu toetatakse noorte omaalgatuslikke projekte ja rahvusvahelist koostööd kaugelt sooviga saada võimalust rahastada noorte rahvusvahelist koostööd väljaspool formaalset haridussüsteemi trellide taga ning tõestada programmi Euroopa Noored (2007) rakenduse võimalust ja vajalikust Tallinna Vangla noorte jaoks.

Kogutud andmeid töödeldi ja analüüsiti kasutades andmetöötlusmaatriksit. Kõik andmed sisestati maatriksisse. Iga etapi jaoks kasutati komplekti eraldi maatriksiga iga võtmeküsimuse jaoks, kuhu kanti kõigi küsitletute vastused. Lisaks jäeti maatriksisse lahter vastuste kommenteerimiseks. Maatriks lõppes kokkuvõttega kõigi küsitletute vastustest ja tulbaga, kuhu kanda teistest erinevad vastused ja lahendamata jäänud küsimused. Sisuliselt olid kõik maatriksid üles ehitatud sarnaselt järgneva näidisele. Tulpa „vastused küsimusele“ kantakse iga küsitletu vastused küsimusele. Tulpa lõpus saab vastustest kokkuvõtte teha. Paremasse tulpa kantakse vastuste kohta tehtavad märkused. Tulpa lõpus jäetakse edasise uurimise tarbeks meelde teistest erinevad vastused ja lahendamata küsimused. Peale kõigi võtmeküsimuste maatriksite täitmist, kanti kokkuvõtted ja lahendamata küsimused kokkuvõtete maatriksisse. Kaks uuringu faasi lõppesid kokkuvõtete maatriksiga: üks kinnipeetavate ankeetide ja teine õpilaste ankeetide jaoks. Nende abil on võimalik võrrelda erinevate uuringu etappide tulemusi, ühtlasi aitasid need lõppjärelduste tegemisel (SKA, 2006 lõputöö: Murašin, Penden).

2.3. Tulemused ja analüüs

2.3.1. Võtmeküsimus 1: Noorte inimeste omadused

1.1. Kodakondsus:

KG: Eesti kodakondsus on 21 noortel (12 eesti ja 9 vene), mis moodustab 60%, mitte keegi nendest ei seostanud ennast Euroopa kodanikuks olemisega. Vene kodakondsust omavad kaks inimest. Kuus inimest olid ilma kodakondsuseta.

VG: 71% õpilastest on Eesti kodanikud: Eesti kodakondsus on 17 noort õpilastel (9 eesti ja 8 vene). Seitsmel on Euroopa Liidu kodakondsus (7 vene). Kuuel õpilastel kodakondsus on määratlemata. Kolmel inimestel oli vene kodakondsus. Ühel õpilasel oli urkaina kodakondsus ja üks noor ei vastanud küsimusele.

Järeldus: Suurem osa (60-71%) noortest on Eesti kodanikud (45 vastajat), kuid nendest ainult 15% tundsid, et kuuluvad Euroopa ühiskonda. Seega autoril on piisavalt alust arendada Euroopa Noored programmi peamist prioriteedi: noorte teadlikkuse kasvu neist kui Euroopa kodanikest. See võiks tõsta motiveerimist ülejäänud 30% kodakondsuseta rühmal **Eesti** ehk **Euroopa kodakondsust** saada, mis võiks olla üheks nende **kaitsefaktoriks**. See jõupingutus tähendab aidata noortel osaleda ja olla **aktiivne kodanik**, see tähendab Euroopa „hõivamist“, noorte kaasamist ning nende hääle kuuldavaks tegemist ja nende huvide propageerimist/kaitsmist. „*Euroopa Liit peab ... lahendada ka kolm põhilist probleemi: kuidas kaasata kodanikke, seejuures eelkõige noori, Euroopa ülesehitusse ja Euroopa institutsioonidesse...*“ (Enn, Tupits 2003:11).

1.2 Päritolu:

KG: 8 inimest (34%) on pärit Tallinnast. 6 kinnipeetavat (18%) on sündinud Pärnus. 6% on pärit Tartust, Põlvamaalt, Kohtla-Järvelt, Narvast ja Saaremalt. 3% kinnipeetavatest on sündinud Maardus, Rakveres, Viljandis, Võrus, Järvamaal, Vändras ja on saarelt. Üks inimene jättis küsimust vastamata ja kolm ehk 9% kirjutasid, et Eesti on nende sünnimaa.

VG: Suurem osa (20 inimest) olid pärit Tallinnast (5 eesti ja 15 vene), mis moodustab 57% kõikidest vastajatest. 6 noort olid sündinud Eestis. Paldiskist (1), Maardust (1), Loksast (1),

Ukrainast (1), Kaukasusest (1) ja Kambodžast (1). Üks õpilane kirjutas, et on pärit „džunglist“.

Järeldus: Noorte kuritegevus on levinud üle Eesti, eriti probleemsemad piirkonnad on pealinn, Ida-Viirumaa, Lõuna Eesti ja isegi saared. 57% vabaduses olevat noort on sündinud Tallinnas, loode Eestis või kolisid teistest riikidest. Sellest võib järeldada, et kuritegeliku käitumise levib suuremast linnast väikestesse, sest alamal positsioonil olev indiviid (grupp) jälgendab kõrgemal positsioonil olevat indiviidi (gruppi) (Traat 2003:22-23) ja, kõige kaitsmatud sellises olukorras on noored ja immigrandid (Graham, Bennett 1998:125). Samuti võib oletada, et mõne noorte jaoks meie ühiskond on *ebastabiilne*/võõras, sest nad võrdlevad oma sünnimaa „džungliga“, ning just selline pind on soodne kuritegevuse kiiremaks levimiseks (Deflem 1989).

1.3 Haridustase

KG: 10 kinnipeetavatel on algharidus, mis moodustab 28,6% uurimusrühmast. 17 inimest (48,6%) said kätte põhiharidust. Keskkharidus on ainult 6 inimestel. Ühel noorel on kutseharidus. Üks noor lõpetas 8 klassi ja üks 7 klassi.

VG: 21 noortel on põhiharidus; 9 õpilasel algharidus; 7 noortel on keskkharidus.

Järeldus: Suurem osa kinnipeetavast lõpetasid põhikooli (48,6%) või omab lõpetamata põhiharidust, mis jääb maha vabaduses olevate noorte haridustasemega (60%). Sellest võib järeldada, et kuritegevuse kalduvuse risk on suurem nendel noortel, kellel puudub haridustase. Samas keskkharidust omavad 7 noort kinnipeetavat ja 7 õpilast vabadusest, millest võib ka oletada, et *keegi ei ole kindlustatud kuriteo toime panemise eest, kurjategijaks ei sünnita, vaid kujunetakse* (Traat 2005:12). **Haridustaset** aga võiks pidada üheks **kaitsefaktoriks** kuritegevuse kalduvuses.

1.4 Võõrkeeleoskus:

KG: Riigikeelt kui võõrkeelt valdavad 68%: neli 18-aastast noort (5-st), neli 19-aastast (6-st), kolm 20-aastast (6-st) ja kaks 21-aastast (2-st) ehk kokku 13 inimest (19-st). Vene keelt kui võõrkeelt valdab 44%: kaks 18-aastast (2-st), kolm 19-aastast (5-st), üks 20-aastane (5-st) ja üks 21-aastane (4-st) ehk kokku 7 (16-st). Inglise keelt valdab 17 (4 venelast ja 13 eestlast) ehk 48,6% kõikidest noortest. Saksa keelt räägivad 4 (2 venelast ja 2 eestlast) ehk 11,4%.

VG: 18 noort valdavad eesti keelt võõrkeelena. 22 õpilast rääkisid inglise keelt (7 eesti ja 15 vene). 7 inimest teavad ainult emakeelt (1 eesti ja 6 vene). 5 noort valdavad vene keelt võõrkeelena (5 eesti 9-st). 3% noortest räägivad saksa keelt (1 eesti), hiina (1 eesti) ja azerbaižani keelt (1 eesti).

Järeldus: 32% noortest vene keele kõnelevatest kinnipeetavatest Tallinna Vanglas valdavad ainult oma emakeelt ehk 6 inimest 19-st ei saa riigikeelest aru. Kaks ja rohkem võõrkeelt valdavad 26% vene ja 44% eesti keele kõnelevat noort. Sellest võib teha järeldust, et eesti keelt, kui emakeelt kõnelevad noored on edasi arenenud humanitaarainetes, võrreldes ainult vene keele kõnelevate noortega. Võime oletada, et *võõrkeele oskus* ja *riigikeele teadmine* võivad olla *kaitsefaktoriteks* noorte kuritegevusele kalduvuses, kuna ainult 17% vabaduses viibivatest noortest ei valda riigikeelt.

1.5 Millises rollis noored ennast enamasti tunnevad:

KG: Kõige suurem protsent (54,3%) ehk 19 inimest tunnevad ennast isikuna. Sõbra rollis tundisid ennast 25,7% noort kinnipeetavat. 11,4% ehk 4 inimest näevad ennast lapsevanema või vangis rollis. 2 inimest ehk 5,7% vastast, et tunnevad ennast paremini vända või võõrase rollis. 3% ehk üks inimene vastas, et tunneb ennast tava inimesena, nukuna või lihtsalt mitte kellena.

VG: 17 õpilast tunnevad ennast isiksusena. 16 noort vastasid, et tunnevad ennast enamasti sõbra rollis. 5 inimest tundisid ennast paremini vända rollis. 3% tunneb ennast hästi lapse, lapsevanema, gangsteri või võõrase rollis. Üks inimene ei vastanud küsimusele.

Järeldus: Kõige suurem osa noortest (43%) tunnevad ennast isikuna, mis näitab nende kõrge enesehinnangu taset, kuid see ei kaitse seaduse rikkumisest. Vabaduses olevate noorte jaoks sõprus on väga tähtis, mida ei saa jälgida kinnipeetavate rollide jagamises. Sellest võib järeldada, et vangid vähem usaldavad teisi, on rohkem enesekesksed ning iseseisvad, sest mitte keegi kinnipeetavatest ei tundnud ennast „lapse“ rollis nagu mõned võrdlusrühmast. Süüdimõistetud tunnevad ennast hoopiski „lapsevanema“ rollis. Teistel kinnipeetavatel on aga rikutud enesehinnang, kustutatud või ära kaotatud „mina“ pilt: 23% nendest tundisid ennast võõrana, nukuna, mitte kellena või lihtsalt vangina. Samuti 2% vabaduses olevat noort tunnevad ennast võõrana meie ühiskonnas. Kõik nad otsivad oma kohta, vajavad ühiskonna toetust ja kaasamist, mida kahjuks ei saa suuremal määral nendele pakkuda trellide taga.

Seega *ebaselge „mina“ pilt* võiks olla noore inimese jaoks üheks *riskifaktoriks* vanglasse sattumises, sellepärast rehabilitatsiooniprogramm „*Taastav õigus*“ on hädavajalik Tallinna Vangla noorte jaoks (Täidame...2007).

1.6. Mis noori enamasti endast välja viib:

KG: 9 kinnipeetavat kõige rohkem viib endast välja, kui inimesed vaidlevad nendega, norivad ja ei usu neid. 7 inimest viib endast välja teiste inimeste valetamine. 4 vangi ei säili, kui võimuesindajad kasutavad jõudu ja on ebaõiglased. 4 noort häirib teiste inimeste lolljutud. 3 süüdimõistetut vihkavad ebaõiglust enda suhtes. 2 inimest viib endast välja enda saamatus, teised inimesed ja enda ignoreerimine.

VG: 14 noort viib endast välja teiste inimeste lolljutud, vingumine ja teiste inimeste mitte loogilised tegevused ning ebaadekvaatus. 4 inimestele ei meeldi, kui nendest ei saa aru, nendega vaieldakse ja valetatakse. 3% närveerib teisi inimesi nohalasus, ebaõiglus, vägivald, reetmine, ebaõnnetused ja konkreetse õpetaja tunnid. 3 inimest jätsid küsimust vastamata.

Järeldus: Noored vajavad toetust, tähelepanu, arusaamist, kaasamist, õiglust nende suhtes, seletamist, armastust, selleks, et tõsta oma enesehinnangut, olla tähtis, vajalik ja kuuldav ühiskonnas. Noortel on tähelepanu puudus, nad on väsinud ignoreerimisest, tüdinenud igapäev tõestada oma olemist, kuulata täiskasvanute norimist, kiusamist, just sellepärast nad vihkavadki konflikte ja kergesti sellest ärrituvad. Mõnedel kaob usk oma võimetusse, sest nad on harjunud kuulata ainult halba enda kohta: 6% vihkab vägivalda ning 50% viivad endast välja *ebaõiglus, reetmine, valetamine, ebausku*. Noored, mitte teadvustades, kopeerivad *ühiskonna hälbivat käitumist* ja võttavad seda omaks (Traat 2003:22-23), milles on kõige suurem *risk* kuritegevuse kalduvuses, sest *kurjategijaks ei sünnita, vaid kujunetakse* (Traat 2005:12). Seega Tallinna Vanglas on vajalik „*Equip*“ rehabilitatsiooniprogramm (Täidame...2007).

1.7 Mis rahustab noort inimest:

KG: 5 kinnipeetavat kõige rohkem rahustab suits, üksindus ja rahulolu, suhtlemine teistega ning kallis inimene/ naine. 3 inimest - jalutuskäik. 2 vangi rahustab spordiga tegelemine, mõtlemine vabadusest, nemad ise, vaikus või konkreetne situatsioon. 3% rahustab naer, õnn, muusika, joonistamine, lugemine, raha, seks, mingi teine tegevus, puhkus või hea söök.

VG: 8 noort inimest rahustab muusika. 5 inimest kasutavad rahusteid (heroiin), teevad suitsu ja tarbivad alkoholi. 4 õpilast rahustavad vaikus ja lemmiktegevused: arvuti, bowling/ piljard ja sport. 2 noort pakkusid välja sõpradega või armsa inimesega/ partneriga aja veetmine, seksi, üksindust, aega, mis kõike kustutab ning jalutuskäigud looduses (meri, tuli). 3% rahustavad teiste inimeste nõu ja abi saamine, usaldus ning oma viha teiste peale valamine. Üks inimene ei vastanud küsimusele.

Järeldus: Lähtudes eelmisest küsimusest võiks oletada, kust otsivad toetust ja rahu tähelepanuta jätnud noored: lihtsam väljapääs on uimastid, mida tarbivad 21% küsitlevatest noortest. Seda on raskem kätte saada vanglas, sellepärast noored otsivad teist vahendit rahustamiseks: *rahulolu ja üksindust, teiste ja kallima inimestega suhtlemine*, mida samuti on suhteliselt raske tagada trellide taga, kuid see võiks olla kindlateks *kaitsefaktoriteks* noorte kriminaalpreventsioonis. *Muusika ja spordiga tegelemine* rahustavad kõige suurema protsenti vabaduses olevat noort. Seega võib pakkuda, et õigesti valitud muusika ja sporditegevused võivad kaitsta ja mõjuda noort kinnipeetavat ning, seda võiks edukalt kasutada sotsiaalprogrammides. Tants on muusika ja spordi üks alternatiiv kombinatsioon. Kuna ta on üks vorm teistega suhtlemises, rahulolu saavutamise viisist ja kõigepealt oma isiksuse arusaamises, siis võiks oletada, et *tantsuteraapia* („Dance United“, 2004) võib olla *edukas rehabilitatsiooniprogramm* vanglas olevate noorte jaoks.

1.8 Konfliktide allikas, süüdistatav:

KG: 18 inimest arvavad, et konfliktide tekkimises enamasti on süüdi teised inimesed. 15 toetasid seisukohta, et ikkagi nemad on vahest süüdi konfliktide tekkimises. 3 vangi ei saanud küsimusele vastata.

VG: 18 noort arvasid, et konfliktide tekkimises on mitte alati süüdi teised inimesed. 16 õpilast süüdistavad konfliktide tekitamisest teist inimest. 2 inimest ei vastanud küsimusele.

Järeldus: Hälbiva või mittehälbiva käitumusliku toimetulekustrateegia valik sõltub nii indiviidi temperamendist, eelnevatest elukogemustest, arusaamadest ja põhimõtetest ning *põhjuse omistamisest* (Agnew 2002:114-118, ref Traat 2003:22-23). Suurem osa vanglas olevatest noortest (56%) on veendunud, et enamus konfliktidest on süüdi teised, mis on just vastuolus (55%) vabaduses olevate noorte arvamusel, kes ikkagi tunnistavad, et nemad ka vahest on konfliktide provotseerijad. *Kriminaalkäitumine tuleb* eelkõige *indiviidis*

peituvatest pingetest, mida põhjustavad indiviidi negatiivse seisundi, mis võib väljenduda just teiste inimeste süüdistustes oma ebaõnnetustes. Selliste negatiivsete emotsioonidega noor inimene püüab toime tulla kasutades hälbelisi, ebaseaduslike vahendeid või püüab kätte maksta neile, kes tõkestasid teda oma taotlusi rahuldamast, mis viibki noort trellide taha (Passas, Agnew 1997:1, ref Traat 2003:20). Sellepärast Tallinna Vangla noortele on vajalik rehabilitatsiooniprogramm „*Taastav õigus*“ (Täidame...2007).

1.9 Noore inimese 3 tugevat külge/omadust:

KG: Enesekindlus on 9 inimeste tugev omadus. 8-l on tugev iseloom. 6-l on rahulikkus ja tugev psüühika. 5 kinnipeetavat arvas, et nende tugevad omadused on loogiline mõtlemine ja selge mõistus ekstreemolukordades ning kangekaelsus. 4 noort on targad, osavad ja kannatlikud. 3 on truud, otsustusvõimelised, julged, head suhtlejad, hoolivad. 6% tugevad küljed on sõbralikus, õiglust ja oskust armastada. Ühe korra oli mainitud usaldusväärsus, isiksus, korrektsus, armuja, ilus, austus, ülbus ja karmus.

VG: 18 inimeste tugevad küljed on sihikindlus, kangekaelsus, tahtejõud ja töökus. 10 õpilast arvavad, et nende iseloomu tugevad küljed on kannatlikkus ja rahulikkus, tarkus, osavus loogiliselt mõelda, analüüsida ja probleeme lahendada. 8-l ei ole tugevat külge. 7 õpilaste tugevad küljed on kaasatundlikkus ja teiste inimeste mõistmine. 3-l tugev iseloomu külg on sõbralikkus. 2 inimest kirjutasid, et nad on enesekindlad, usaldusväärsed ja tagasihoidlikud. 3% tugevad küljed on realistlikkus, adekvaatsus, ausus, avatus, ilu ja osavus.

Järeldus: Noored teavad oma tugevad küljed ja julgevad nendest rääkida ning suurendada, mis on väga positiivne nende enesehinnangu suhtes, sest oma omadusi kaunistades, nad püüavad parema suunda muuta ja oma eneseefektiivsust tõsta (Bandura, 1986, ref Gündogdu 2006:48-49). ***Kuni indiviid ise ei tule järeldusele, et ta tahab ennast muuta, ühiskond ega perekond indiviidi isiksust muuta ei saa*** (Traat 2005:12). Noorte kinnipeetavate sõnadest, 91% nendest on piisavalt enesekindlad, otsustusvõimelised ja kannatlikud, osavad ja julged, seega võivad parema suunda muuta ja rehabilitatsiooniprogrammides edukalt osaleda, kui tekitada nendes huvi sellesse. Tuleb õpetada kinnipeetavaid olla töökad ja tõsta tahtejõudu, sest võrdlusgruppi tugevate omaduste esireas on just ***tahtejõud*** ja ***töökus***, sest aus käitumine pole kerge ja ausaks jäämine on veelgi raskem (Traat 2005:12). ***Kaasatundlikkus, teiste inimeste mõistmine*** (20%) ning ***tagasihoidlikkus*** (6%), mis on ainult Tallinna Polütehnikumi õpilaste tugevad omadused, võiksid kuritegelikkusest käitumisest mõnedes juhtudes ära hoida. Noored vangid

vastupidi valisid ülbust ja karmus (3%) oma tugevaks küljeks, mis arvata võib segavad noortel probleemidega hakkama saama.

1.10 Noorte inimeste 3 omadust, mida nad tahaksid enda juures muuta:

KG: 6 inimest tahaksid seaduskuulekaks muutuda, 5 suitsetamist maha jätta, rahulikumaks ja püsivamaks olla ning vähendada oma närvilisust, 4 oma elu paremaks muuta, 3 laiskust vähendada. 2 noort tahavad olla rohkem usaldatavad, oma käitumist parema suunda muuta, mitte sattuda rohkem vanglasse ja olla ilusam. Ühe korra mainitud mitteiseseisvust, pahatahtlikkust, ükskõiksust, viha vangla töötajate vastu, ülbust, hasartsust, egokesksust, nõrkust, sõltuvust, tundlikkust, targemaks saada, mitte valetada, avada ennast, õppida kuulata ja asjasse rohkem tähelepanu pöörata. 14 inimest ei vastanud küsimusele.

VG: 18 inimestel ei ole nõrku külgi. 10 noort tahavad oma laiskust, ärritavust, agressiivsust, kannatamatust ja üleliigse temperamentsust vähendada. 2 tahtsid suitsu maha jätta. 3%-l on vähe tahtejõudu, liigne kergemeelsus, tagasihoidlikkus, mittetäisväärtuslikkus ja kole välimus, mida nad tahaksid muuta.

Järeldus: Selleks, et ise ennast muuta, isik peab **hindama oma käitumise positiivsed ja negatiivsed küljed**, sest kui inimene hoolikalt jälgib oma käitumist, siis ta tavaliselt paneb endale järsk-järgult keerukamat eesmärgi, seotud enesetäiendamisega (Bandura, 1986, ref Gündogdu 2006:48-49). Uurimusest tuli välja, et noored ei oskagi või ei julge oma käitumist ausalt hinnata. Oma nõrkustest on raskem rääkida: 51% õpilastest vastasid, et nendel pole nõrgad külge. Vanglas viibivad 67% noort üldse ei saanud vastata küsimusele. Ülejäänud 21 kinnipeetavat väitsid, et tahavad parema suunda muuta (67%), suitsu maha jätta ja närvilisust vähendada (24%). Mõned süüdimõistetud tunnistasid, et nendes on üleliigne laiskus (14%), pahatahtlikkus, viha vangla töötajate vastu, ükskõiksust ja ülbust (5%) ja 14% tahaks ennast avada ja õppida rohkem usaldada inimest. Noortel on kujunenud oma standardid, millele nad püüavad oma eesmärkide saavutamiseks, sellepärast **isiklike standartide** ja oma **käitumise hindamisoskuse** arendamine on suuremad **eneseergutajad** inimese muutmises kui välisergutajad (raha, kiitmine jne). Rossi ja Glasseri (1937) uurimus leidis, et **eeskujude olemasolu** (Ross, Glasser 1937, ref Hilborn 1998:91), kes demonstreerivad adekvaatseid probleemilahendusoskusi, võib pakkuda noorukitele kaitset kriminogeense keskkonna eest, kuid standardid ei pea olema liiga karmid ega kõrged, sest see võib isiksuses tekitada negatiivset reaktsiooni, depressiivsust ja loobumist enesearendamises (Bandura, 1986, ref

Gündogdu 2006:48-49). Parim näide, kus noored kinnipeetavad valivad endale hälbiva standartnorme on vangla, sellepärast vanglat peetakse kõrgema kuritegevuse kooliks, kus nõrgemal positsioonis seisev indiviid kopeerib kõrgemal positsioonil seisvat indiviidi (Traat 2003:22-23). 5% kogu vastanud noortest tahaksid oma väärtust muuta, mis tähendab, et meedia ja mingil määral ka sõjavägi mõjuvad inimese käitumisele ja nende väärtuste ja isiklike standartide kujundamisele. Seega noortele kinnipeetavatele tulevad kasuks Tallinna Vangla rehabilitatsiooniprogrammid *12 sammu* ja *Eluviisitreening õigusrikkujale* ning *Liiklusohutusprogramm* (Täidame...2007).

1.11 Kolm kõige tähtsamat asja noore inimese elus:

KG: 38 inimeste jaoks perekond: laps, vanemad, naine, lähedased ning kodu on esimesel kohal nende elus. 7 noortele on tähtis majanduslik seis, edu ja karjäär, vabadus, tervis ning sotsiaalne staatus. 5 vangi jaoks tähtsam on töö. 4 inimestele on tähtis elu. 3 noorte jaoks elus on vajalik armastus ja sõbrad. 2 kinnipeetavatele esmatähtis on nende isiksus, õnn, trenn/ sport ja raha. Ühe korra oli mainitud kirik, tarkus, raamatud, muusika ja arvuti. 6 inimest ei vastanud.

VG: 25 noorte jaoks on kõige tähtsam elus nende kodu, perekond, vanemad ja lähedased. 17 inimeste jaoks kõige tähtsamad on sõbrad. 10 õpilastele on tähtis haridus ja kool. 6 inimeste jaoks on tähtsad raha ja mugavustega edukas elu. 5 õpilastele üheks tähtsamatest asjadest elus on naine/ partner. 4 noort mainisid tööd ja oma sotsiaalset staatust ühiskonnas ning autod. 3 inimeste jaoks on tähtis elu. 2 noorte jaoks tähtsad elus on armastus ja usaldus. 1 korra oli kirja pandud „mina“, Jumal, naer, tarkus ja aju, tervis, muusika, rulluisud, telefon, söök ja heroiin ning pidu. 3 inimest ei vastanud küsimusele.

Järeldus: Selleks, et oma käitumist muuta ainukest enesejälgimist ei piisa. Kõigepealt inimene peab leidma oma **käitumise põhjust** (võtmeküsimus 1.8) ja orienteeruma **ühiskonna standartnormidele, väärtustele** (võtmeküsimus 1.19-1.11) ning just **sotsiaalne enesevõrdlus nendega motiveerib isiksust muutustele** (võtmeküsimus 1.11-1.12) (Bandura, 1986, ref Gündogdu 2006:48-49). Noored valivad eesmärkidesse need väärtused, mis on hinnatud ühiskonnas võid need, mis tulid nendele isiklikkust kogemusest, kuid 13% noortest inimestest pole sellest varem mõelnud ja tundsid raskust vastamises. Teistele 61 noorte jaoks esimesel kohal on **perekond ja kodu** (74%), mida rohkem hindavad just vanglas olevad noored. Seega üheks tähtsamaks kuritegelikke kalduvusi vähendavaks teguriks Euroopas peetakse tugevat ja

hästi toimivat *perekonda*, mida jääb puudu just vanglas olevatel noortel. Vabaduses olevate noorte jaoks teisel kohal on sõbrad (53%), kes kinnipeetavate jaoks on suhteliselt madalal tasandil (10%). Samuti 31% õpilastes vastasid, et haridus ja kool on üks tähtsamatest asjadest antud perioodil, millest kinnipeetavat pole maininud. Teiselt poolt vanglas viibivad isikud hindasid vabadust (21%) ja elu (14%) rohkem, kui vabaduses olevad noored. Mõlematest rühmast 3% mainisid Jumalat ja kirikut. Uimastite väärtust oma elus hindas 3% noort õpilast Tallinna Polütehnikumist. 3% vanglas viibivat noort hindasid muusikat üheks tähtsaks asjaks. Kui Euroopa noored pidavad perekonda oma elu tähtsamaks asjaks, siis „*Paarisuhete hoidmise ja taastamise programm*“ on üks rehabilitatsiooniprogrammide prioriteedest vanglas (Täidame...2007).

1.12 Missugust kolm asja noor inimene võtaks endaga kaasa, kui sattuks asustamata saarele:

KG: 20 noort inimest võtaksid asustamata saarele kaasa naist, perekonda, vanemad ja last. Toiduaineid, vett ja soola võtaks kaasa 12 vangi. 5 kinnipeetavat sõidaks laevaga koos juhiga. Erinevaid elamiseks vajalikke asju: tikud, nuga, telk, püstol, tööriistad, nõör, õlg, telefon, lamp, paat, riided, hambapasta ja hambaharja. 5 inimest võtaks saarele kaasa raamatud: Sheakspeare ja piibli. Samuti muusikat, raha, alkoholi, suitsu ja koera. 5 vangi ei vastanud küsimusele.

VG: 43 noort võtaksid kaasa asustamata saarele esmatarbed: ujumisriided, tööriistad, nuga, tikudoos, motopaat koos kütusega, telefon koos akulaadijaga, vesi, raseerimisvahendid, kompus, õlg, voodi, pliit, telk, jalgpall ja arvuti, pleier ja preservatiiv ning kaart. 10 inimest võtaksid söögi kaasa. 8 noort võtaksid saarele oma naist/ partnerit. 7 õpilast sõidaks koos oma sõpradega. 3 noort ei saaks elada ilma uimastita ja ilma raamatuteta. 2 inimest kindlasti võtaksid oma perekonda ja vanemad kaasa ning muusikat. 2 inimest ei vastanud küsimusele.

Järeldus: Kognitiivne mudel väidab, et noored inimesed lapseseast peavad õppima *mõtlemis- ja probleemilahendusoskusi* (Hilborn 1998:106). Nad peavad ära õppima üldised strateegiad probleemide äratundmiseks, analüüsimiseks ja alternatiivsete mittekriminaalsete lahenduste loomiseks ja arvesse võtmiseks. Autor koostas seda küsimust selleks, et kontrollida noorte inimeste oskust püstitatud probleemiga hakkama saama. 10% kogu küsitlevatest noortest ei saanud küsimusele vastata. 16% tõi välja niisugust asju, mida ei saa ilma elektrita asustamata saarel kasutada; 8% võtaks kaasa uimastid (viina, suitsu ja heroini); 11% võtaksid kaas raamatud (Sheakspear ja piibel) ja kõige suurem osa 58% sõidaks asustamata saarele mitte

üksi aga koos oma perekonnaga, sõpradega, armsaga jne. Lühidalt, noored peavad rohkema õppima *sotsiaalset kompetentsus* (Hilborn 1998:106). Seega Tallinna Vangla *Toimetulekuõpe programm* ja *Sotsiaalsete oskuste treening* mängivad sellises küsimuses tähtsat rolli (Täidame...2007).

1.13 Kas noortele inimestele meeldib õppida?

KG: 25 kinnipeetavatele meeldib õppida. 9-le ei meeldi õppida. 2 ei vastanud küsimusele.

VG: 19 õpilastele ei meeldi õppida. 16 inimestele meeldib õppimine.

Järeldus: 76% kinnipeetavatest meeldib õppida võrreldes 46% õpilastest, kes valivad haridust üheks kõige tähtsamaks asjaks oma elus. Võime oletada, et kinnipeetavad on rohkem motiveeritud õppimiseks, enesearendamiseks ja muutmiseks.

1.14 Kas noored aktiivselt osalevad valimistel oma kodukoha tasandil?

KG: 26 inimest ei osale valimistel. 11 noort võtavad osa valimistel.

VG: 14 noort ei osale valimistel. 11 inimest võtavad osa.

Järeldus: Kuna Euroopa Noored programmi üheks prioriteediks on noorte *osalus demokraatlikus elus* (Programm...14.02.2008), siis autor tahtis kontrollida noorte inimeste aktiivsust ühiskondlikkus elus nende kodukoha tasandil. Suurem osa noortest kahjuks on passiivsed: ainult 31% vangidest ja õpilastest osalevad valimistest. Seega Euroopa Noored programmi siseviimine vanglasse võiks tõsta noorte juurdepääsu noortepoliitikas ja esindatust, kaasamist demokraatlikes protsessides.

1.15 Kas noored vaatavad ka muu maailma uudiseid?

KG: 28 inimest vaatavad maailma uudised. 5 noort ei vaata maailma uudiseid. 2 ei vastanud.

VG: 31 noort inimest vaatavad maailma uudised. 4 õpilast ei vaata maailma uudiseid.

Järeldus: Noored (80%) on huvitatud Euroopa ja teise maailma uudistes. Seega võime järeldada, et nad õppivad austada ja väärtustada *kultuurilisi erinevusi* (Programm...14.02.2008). Euroopa Noored programmiga samuti soovitakse toetada just

erineva kultuurilise, rassilise ja religioosse taustaga noorte algatatud ühistegevusi, keda on suhteliselt palju viimase aja jooksul trellide taga (Programm...14.02.2008).

2.3.2. Võtmeküsimus 2: Noorte riski- ja kaitsetegurid

2.1 Noore inimese suhted vanematega

KG: Suurem osa, 17 kinnipeetavat ehk 48,6% elasid enne kinnipidamist koos vanematega. 22,9% ehk 8 noort harva helistavad vanematele, kui raha vaja. 22,9% vanemad kontrollivad ja teavad oma laste elust kõike. 6 ehk 17,1% vabaduses tihti veedavad koos vanematega vabaaega. 14,3% ehk 5 noort kui on võimalus siis kirjutavad ja helistavad vanglast vanematele. 4 ehk 11,4% üldse ei suhtle oma vanematega, 2 piisavalt suhtlevad nendega. 3%-l on väga head suhted vanematega. Üks on lastekodulaps, kes ei tunne vanemaid.

VG: 27 õpilast elavad koos oma vanematega. 9 noort tihti veedavad koos nendega vabaaega. 17-1 vanemad teavad nende isiklikest elust kõike. 3% suhtlevad oma vanematega, harva helistavad vanematele, kui raha on vaja või üldse ei suhtle nendega.

Järeldus: Suurem osa noortest inimestest (63%) 18 kuni 21 aastat vana elavad koos vanematega, kuid ainult 23% noortest vastasid, et nende vanemad tunnevad huvi ja teavad nende elust kõike. Sellest võib järeldada, et *vanemate hoolimatus* (vähene suhtlemine lapsega, vähene kontroll) on noorte kuritegevusele kaldumist mõjuv tegur (Graham & Bennett 1998:29). Elada koos veel ei tähenda tervislike suhte ja toetuste laste ja vanemate vahel. „Tarbija“ suhtumist on lihtne jälgida kinnipeetavatel oma vanemate suhtes, sest 22,9% vangidest helistavad oma vanematele ainult kui nendel on vaja rahalist toetust saada. Üks vang on lastekodulaps, kes ei tunne oma vanemaid, ning üks vabaduses olev noor inimene tunneb oma vanemaid, vaid üldse ei suhtle nendega. Sellest võime oletada, et perekonna olemasolu, vaatamata vanemate hoolitsusest, on ikkagi tugev kaitsefaktor noorte hälbiva käitumise kalduvuses.

2.2 Keda usaldavad noored?

KG: 27 noort kinnipeetavat ehk 77,1% usaldavad kõige rohkem ise ennast. 18 inimest ehk 51,4% usaldab ema. 11 noort ehk 31,4% usaldab õde, venda ja vanema). Neljandal kohal

usaldusväärse ritta kinnipeetavad panid isa ja oma sõbra nr 1. 6 inimest ehk 17,1% usaldavad oma vanaisa, kuid ka 6 inimest ei usalda kedagi. Oma teisele sõbrale usaldavad 4 inimest ehk 11,4%. Oma sõpradele nr 2-3 usaldavad 2 inimest ehk 5,7%. Õpetajat, oma naist ning kedagi teist usaldavad ainult 3%-ti.

VG: 28 inimest usaldavad ise endale. 20 noort usaldavad oma sõpra. 17 õpilast usaldavad ema. 14 inimest usaldavad isa. 11 noort usaldavad vanaema. 10 õpilast usaldavad vanaisa ning oma teisi sõpru. 9 inimest usaldavad vennale. 6 noort usaldavad kolmandat sõpra. 5 õpilast usaldavad õde. 4 inimest usaldavad võimuesindajat (politsei- ja vanglaametnikele). 2 noort usaldavad oma partnerit/ tüdrukut ning neljandat sõpra.

Järeldus: Kokku 67% noort inimest usaldavad ise ennast, mis tõestab, et nad on kindlad iseendas ja ei ole konfliktis oma isiksusega ning võivad püstitatud eesmärged saavutada, kuid 17% vangidest ikkagi ei usalda kedagi. Seega võime oletada, et *usk iseendasse* tõstab eneseefektiivsust ja kindluse tunnet, mis võib olla üheks *motivaatoriks* rehabilitatsiooniprogrammides osalemises ja oma isiksuse parema suunda muutmises (Bandura, 1986, ref Gündogdu 2006:48-49). Teiseks kaitsefaktoriks võiks nimetada *usaldus naissoost lähedastele isikutele*, sest 78% noort usaldavad just lähedastele naissoost isikutele (ema, vanaema, õde, naine) võrdluses usaldusega 63% meessoost isikutele (isa, vend, vanaisa). Seda oletasid Ross ja Fabiano oma 1986. aasta uurimuses: naiste arenev huvi teiste vastu võib töötada ühiskonnastase käitumise inhibiitorina (Hilborn 1998:91). Teisest küljest, et just *meeste, eriti isa tähelepanu* puudus poja suhtes võib mängida negatiivset rolli noore mehe isiku kujunemises, sest ainult 23% kinnipeetavat usaldavad oma isa võrdluses 40% vabaduses olevate noorte inimestega. Sellest võime järeldada, et mõlema vanemate hoolitsus, eeskuju ja usaldusväärsed suhted on mõjutegurid noorte hälbiva käitumise ära hoidmises. Samuti *usaldusväärsed sõbrad* võivad kaitsta kuritegevusele kaldumises, mis tõestab fakti, et ainult 40% kinnipeetavatest omab neid võrdluses vabaduses olevate noortega, kes peale iseenda usaldavad just sõpru, isegi rohkem kui oma vanemaid. Vabaduses olevatel noorte usalduspiirkond on laiem kui kinnipeetavatel: 11% usaldavad võimuesindajatele, kellesse usku ammu kaotasid noored kinnipeetavad. 3% vangidest ikkagi veel usaldab mõnedele riigiametnikule (õpetaja), mis annab meile usu sellesse, et noored vangid võivad vabaduses usaldada riigile. Samuti võib oletada, et noored pole veel leidnud endale kindlat elupartnerit, sest ainult 4% usaldab oma naist.

2.3 Kas noortel on olnud erinevatest kultuuridest pärit olnud sõpru/tuttavaid?

KG: 27 kinnipeetavatel ehk 79,4%-l on olnud erinevatest kultuuridest pärit olnud sõpru/tuttavaid. 7 inimest vastas negatiivselt. Üks ei vastanud küsimusele.

VG: 32-l on olnud teistest kultuuridest pärit olnud sõpru. 3-l ei olnud rahvusvahelist sõpru.

Järeldus: Noortel on palju rahvusvahelisi sõpru ja tuttavaid, sest 15% suhtlevad ainult oma kulturist pärit olnud inimestega, nendest 70% on vanglas olevad noored. Seega peame toetama *sallivat mõtteviisi* noorte hulgas, pöörates erilist tähelepanu ja huvi *sotsiaalse sidususe* suurendamisele Euroopa Liidus ning suurendada *teineteisemõistmist* erinevatest kultuuridest pärit noorte hulgas, mida võiks saavutada, viies läbi projekte Euroopa Noored programmi raames vanglates, miks võiks olla tulevikus noorte üheks kaitsefaktoriks hälbiva käitumisele kalduvuses. Projekti tasandil tähendab see, et kõik osalejad oleksid *teadlikud kultuuridevahelisest mõõtmest* oma projektis ja võimaldaksid kõigil *võrdsetel alustel* projektis osaleda (Programm...14.02.2008).

2.4 Kas noored on tundnud oma elus armastust? Kui „jah“, siis kelle poolt?

KG: 33 noort ehk 94,3% oli oma elus tundnud armastust. 2 inimest vastas negatiivselt. Oma partneri/elukaaslase poolt tundsid armastust 26 kinnipeetavat. 15 inimest tundsid armastust oma vanemate poolt. 3 kinnipeetavat vastas, et vanavanemad armastasid neid. 2 inimest ütlesid, et armastus oli tulnud ka muudest isikutest.

VG: 31 inimest olid tundnud oma elus armastust. 5-l oli kahepoolne vastus. 2 õpilaste elus pole olnud tõelist armastust. 20-tel armastus oli tulnud nende partnerist/ elukaaslase poolt. 11 inimeste vanemad olid neid armastanud. 9 olid ise armastanud. 2 noorte armastus oli tulnud kuskilt muujalt. 2 jätsid küsimust vastamata.

Järeldus: Ainult 13% kogu küsitlevatest noortest tunnistasid, et ei tundnud oma elust armastust, nendest suurem osa olid vabaduses olevad õpilased. Võiksime oletada, et vanglasse sattunud noored ei tundnud puudust armastuses. Sellest selgub välja fakt, et noored kinnipeetavad olid saanud armastust ainult teiste isikute poolt ja pole kunagi ise teistega oma armastust jaganud, võrreldes 13% vabaduses olevate noortega, kes tunnistasid, et on olnud ise armastuse allikad, vaatamata sellele, et just õpilased olid 3%-ga vähemuses armastuse saamises uuringu andmete järgi. Sellest võib järeldada, et oma tunnete näitamine ja *oskus*

teisi inimesi armastada on üks *mõjuv tegur* kaitsmises hälbivast käitumisest.

2.5 Kas noorel on olnud juhuseid, kus nende emotsioonid kontrolli alt väljunud?

KG: Positiivset vastust andsid 32 kinnipeetavat. 3 inimest pole kunagi endast välja läinud.

VG: 26-tel olid olnud juhtusid, kus nende emotsioonid kontrolli alt väljunud. 9 õpilast polnud kunagi endast välja läinud.

Järeldus: Tänapäevased noored on kergesti ärrituvad (88%), kuid vabaduses olevad 26% noort paremini saavad oma emotsiooni kontrolli alla hoida võrreldes ainult 9% kinnipeetavatega. Võime oletada, et *oskus oma käitumist kontrollida* on noorte inimeste positiivne mõjutegur. Seega programm „Viha juhtimine“ on hädavajalik noorte kinnipeetavate rehabilitatsioonis vanglas (Lilleväli, 2003:54-55, Täidame...2007).

2.6 Kui „jah“, siis kuidas nad neid olukordi tavaliselt lahendavad?

KG: 16 tavaliselt proovivad arutada olukorda oma konfliktsituatsioonides. 14 noort lihtsalt lähevad ära. 10 alati hakkavad vaidlema. 9 tõstavad häält olukorda lahendamiseks. 8 kasutavad füüsilist jõudu. 2 noort pakkusid välja mingit muut lahendust. 2 käitumine on teatud olukorrast. Üks vang vastas, et mõtlemine oma tütre aitab tal endast kontrolli all hoida ja rahuneda.

VG: 14 noort proovivad arutada olukorda konfliktsituatsioonides. 9 alati hakkavad vaidlema. 7 lihtsalt kõnnivad minema või tihti tõstavad häält ja 6 kasutavad füüsilist jõudu. 1 noor inimene lihtsalt proovib ignoreerida seda inimest, kes konflikti tekitab või kasutatakse muut vahendit. 6 inimest ei vastanud küsimusele.

Järeldus: Paljud noored ei oska konfliktsituatsiooni lahendada: 77% kinnipeetavatest ja 76% õpilastest kasutavad füüsilist jõudu, vaidlevad või tõstavad häält. Sellest võime oletada, et oma *viha juhtimine* ja *oskus konflikte lahendada* on positiivsed tegurid hälbivast käitumisest ära hoidmises, sest 3% kinnipeetavatest juba kasutab teadmisi, saadud „Viha juhtimise“ programmist (Lilleväli, 2003:54-55, Täidame...2007) ja püüavad sellistes situatsioonidest heast mõelda (näiteks *oma tütre*), samuti tuleb kasuks *kognitiivsete oskuste treening*, mis on eduka sekkumise põhimõte (Hilborn 1998:106).

2.7 Kas noored on olnud ise vägivalla ohvrid?

KG: 17 kinnipeetavat vastas, et oli olnud vägivalla ohvrid. 18 vangi pole kunagi olnud.

VG: 29 inimest pole olnud vägivalla ohvreid. 5 noort tunnistasid, et olid. 1 ei vastanud.

Järeldus: Gabriel Tarde tema jäljendusteoorias väidab, et *kurjategijaks ei sünnita, vaid kujunetakse*. Indiviid kopeerib teiste inimeste käitumist, jäljendamise intensiivsus sõltub kontaktide sagedusest ja lähedusest (Beirne, Messerschmidt 1995:351-352, ref Traat 2005:12). Seda võib selgelt näha meie uurimuse tulemustest: 49% kinnipeetavatest on olnud vägivalla ohvrid, mis tõestab nende vägivalda, hälbiva käitumist teiste suhtes, mis on kolmekordselt suurem, kui vabaduses vägivalla ohvrite näitaja, mis moodustas ainult 15%. Samuti autor oletab, et vägivalla ohvreid on rohkem, sest mõned vangid teatud põhjustel ei saanud vastata sellele küsimusele ja ainult mainivad kommentaarides, et küsimused nr 16-18 on „*imelikud*“. Sellest võib järeldada, et *vägivalla kasutamine laste suhtes* võib tulevikus viia neid kuritegelikule teele (Doyle 2007:37-38).

2.8 Kui „jah“, siis kes on olnud noorte suhtes vägivaldsed?

KG: 15 noort vangi vastas, et võimuesindajad olid vägivaldsed nende suhtes. 14 ei vastanud. 3 ütlesid, et vanemad olid vägivaldsed. 2 kirjutasid, et sõbrad, vaenlased, võõrad ja muud isikud olid vägivaldsuse tekitajad. Ühe korra olid mainitud õpetajad, teised kinnipeetavad, koolikaaslased, vastased spordivõistlustel.

VG: 3 inimest vastasid, et nende koolikaaslased olid vägivaldsed nende suhtes. 2 suhtes sõbrad olid vägivaldsed, ning mingid muud vägivalla allikad. 1 inimene mainis oma vanemad ja venda/ õe, kes samuti kasutasid vägivalda tema vastu. 28 inimest ei vastanud küsimusele.

Järeldus: Vägivalla allikatest noortel on raskem rääkida kui lihtsalt tunnistada, et nad olid vägivalla ohvrid, sellepärast 48% kogu küsitlevatest ei vastanud sellele küsimusele. Noorte lähem suhtluskoond on põhilised vägivaldsuse tekitajad (sõbrad, koolikaaslased, kambrikaaslased, vanemad, vennad/õed). Vanglas kõige suurem protsent noortest (71%) vastas, et võimuesindajad olid vägivaldsed nende suhtes (millele on rakse kinnitust saada), kuid see võiks olla üheks põhjuseks, miks kinnipeetavad ei usalda nendele. Seega võib järeldada, et vanglaametnikud peavad vähendama, võimalikult *vältima vägivalla tekitamist* noorte kinnipeetavate suhtes, *usaldusväärse* saavutamiseks, rehabilitatsiooni *vastuvõtlikkuse*

printsipi tõstmiseks, mis on tähtsamad *eduka sekkumise põhimõtted* (Andrews 1990, ref Hilborn 1998:105).

2.9 Missugust vägivalda liiki on kogunud?

KG: Füüsilist vägivalda oli üle elanud 20 inimest. Vaimse vägivalda ohvrina olid 11 noort. 11 ei vastanud küsimusele.

VG: 12 olid kogunud vaimset vägivalda. 10 noort olid füüsilise vägivalda ohvrid. 17 ei vastanud küsimusele.

Järeldus: Vägivalla liiki oli samuti raske nimetada, 40% ei vastanud küsimusele. Ülejäänud vastused jagunesid kaheks rühmaks: **70% füüsilist ja 55% vaimset vägivalda ohvreid**. Vanglates olevad noored kogunenud rohkem füüsilist vägivalda (83%), mille tekitajad nende sõnadest on põhimõtteliselt võimuesindajad ja kambrikaaslased. Vabaduses olevad noored olid rohkem kogunenud vaimset vägivalda (66%) sõpradelt, vanematelt, vennad/õed. Noored oskavad vaielda või ära minna konfliktist, kuid füüsilist vägivallast ennast ära kaitsta nad ei suuda. Tulemusena noor inimene ei saa oma peituvate pingetega hakkama, mida põhjustavad tema negatiivse seisundi, rohkem hakkama, mis viib teda kuritegelikele teele (Passas, Agnew 1997:1, ref Traat 2003:20). Seega võib järeldada, et **füüsiline vägivald** viib hälbiva käitumisele kiiremini kui vaimne.

2.10 Palju noori on olnud kriminaalkorras karistatud?

KG: Kõik ankeetide vastajad ehk 35 inimest.

VG: 14 noort inimest olid kriminaalkorras karistatud. 21 inimest pole kunagi.

Järeldus: 40% vabaduses olevatest noortest olid kriminaalkorras karistatud. Järelikult, **keegi ei ole kindlustatud kuriteo toime panemise eest** (Sutherland, Cressey 1978:80-83, ref Traat 2005:13).

2.11 Kas noored on olnud vanglakaristus kandnud? Kui „jah“, siis mitu korda?

KG: Kõik vastajad anketeerimise ajal kandsid karistust Tallinna Vanglas. 3-ndat karistust kannavad: eesti keele räägitavatest noortes oli üks 19-aastane, üks 21-aastane. Vene keele kõnelevatest kinnipeetavatest 3-ndat korda kannavad karistust üks 18-, 19- ja 20-aastane noor

inimene (kokku 5 inimest). Teist korda vanglasse olid sattunud kaks 19-aastast, üks 20- ja 21-aastane eesti keel kõnelev noor. Vene keele kõnelevatest teist karistust kannavad kaks 18-, 19-aastast kinnipeetavat (kokku 8 noort). Esimest korda vanglasse on sattunud 21 noort inimest, nendest olid neli 18-aastast, neli 19-aastast, üheksa 20-aastast, neli 21-aastast. Kaks lisasid, et see on nende esimene ja viimane vangla karistus. Üks inimene ei vastanud küsimusele.

VG: 2 inimest olid olnud vangla karistust kandnud (2 vene, 18-aastased). 33 pole kunagi vanglas karistust kandnud. 35 inimest ei vastanud küsimusele vanglakaristuse mitmuse kohta.

Järeldus: Tallinna Vangla 62% noortest kinnipeetavatest kannavad esimest korda vangla karistust (2 mainisid, et see on nende *esimene ja viimane karistus*, mis näitab nende motiveerimist seaduskuulekale käitumisele muutmiseks), nendest üks 18-aastane isik; 24% sattusid trellide taha teist korda, nendest kaks 18-aastast noort; 15% kannavad oma kolmandat karistust, nendest on neli 18-aastast noor, sellest võib järeldada, et *täiskasvanud õigusrikkujad on alustanud seadusvastase tegude toimepanemist just noorukieas* (Traat 2005:12). Vabaduses olevatest noortest 6% on olnud vanglas. Antonowicz ja Ross (1994) väidavad, et teadvustades fakti, et madala riskiga kurjategijast võib saada kõrgema riskiga kurjategija, siis *ei ole otstarbekas teha kurjategijate vahel kindlat vahet retsidivismi taseme alusel, vaid parem edukalt töötada mõlematega* (Andrews 1990, ref Hilborn 1998:107).

2.3.3. Võtmeküsimus 3: Vajalikud tugi/abi/sekkumine

3.1 Kuidas tavaliselt noored inimesed maandavad oma stressiseisundi:

KG: 8-l aitab stressi maandada spordiga tegelemine. 7 maandavad oma pinget seisundit mõtlemisest mingist positiivsest asjast. 4 tõmbavad suitsu. 4 proovivad lõdvestada ja rahulik olla. 4 püüavad üksinduses olla, hoiavad teistest eemale. 3 lugevad raamatut. 3 lõhuvad midagi ära, valades oma viha teiste peale. 3%-l aitab muusika kuulamine, joonistamine, kirju kirjutamine lähedastele, programmi „viha juhtimine“ meetodite kasutamine (Lilleväli, 2003:54-55, Täidame...2007), sõpradega vestlemine või enda sulamine ning oma vale tegude analüüsimine.

VG: 10 noort inimest rahunevad muusika kuulates. 4 püüavad olla üksinduses, istuda kodus ning proovivad lõdvestada, magada, ära puhata ja seega rahuneda. 3 pingete leevendamiseks valivad muu kõrval lemmiku tegevust, spordiga tegelemist, sõpradega aja veetmist või uimastite tarbimist. 2 rahunevad, kui palju söövad head toitu. 3%-di pingete maandamiseks on tähtsad arvutimängud, peol käimine, adrenaliini saamine, jalutuskäigud looduses, karjumine, oma muredest teistele rääkimine ning olukorda hindamine. Üks ei saanud vastata küsimusele.

Järeldus: Kõige populaarsemad stressi maandamise allikad on muusika, sport, positiivsest asjast mõtlemine, üksindus, lemmik tegevused, lõdvestamine, puhkamine, jalutamine sõpradega ja looduses, lugemine, uimastite tarbimine. Vähemuses olid programmi „*viha juhtimine*“ meetodite kasutamine (Lilleväli, 2003:54-55, Täidame...2007), oma vale tegude analüüsimine, oma muredest rääkimine ja abi küsimine. Toimetulekustrateegia valik sõltub nii indiviidi dispositsioonist ehk tema temperamendist, eelnevatest elukogemustest, arusaamadest ja põhimõtetest ning probleemi põhjuse omistamisest (Agnew 2002:124, ref Traat 2003:23). Sellest võib järeldada, et noored teavad kuidas oma stressiga hakkama saada, vaid ainult üksikud 7% proovivad stressi põhjustest aru saada, probleemi lahendada, abi küsida; teised valivad kergemat teed: unustamine, teisese lemmikasjadesse keskendumine. Seega „*Viha juhtimine*“ (Lilleväli, 2003:54-55, Täidame...2007) on üks edukamatest programmidest, mida kasutavad oma kogemuses kinnipeetavad, järelikult ta „töötab“. Samuti **muusika** on esimesel kohal vabaduses olevatel 30% noortel stressi maandamises võrreldes 3% kinnipeetavatel. Järelikult muusika võiks olla üks **kaitsefaktoriks** hälbivast käitumisest kaitsmiseks.

3.2 Mida noored armastavad teha vabal ajal? Nende harrastused:

KG: 23 kinnipeetavate lemmik harrastus on spordiga tegelemine: jalgpall, lauatennis, motosõit, tennis, poks, ujumine, korvpall, kartring. 11 armastavad lugeda. 7 armastavad vabal ajal jalutada perekonnaga või sõpradega. 3 noort armastavad pikali olla või magada, või õppida. 2 vabal ajal joonistavad, kirjutavad kirju, mängivad hasartmänge, vaatavad televiisorit või kuulavad muusikat. Armastatakse piljardit mängida, matkal käia, kitarri mängida, kalal või jahil käia, puid rajada, arvutit mängida. Üks inimene ei vastanud küsimusele.

VG: 24 armastavad vabal ajal spordiga ja aktiivsete tegevustega tegeleda: jalgratta sõit, jõusaal, jalgpall, tennis, piljard, saalihoki, rooliuisudega sõit, ekstreemsport, tantsimine (breakdance) ja ujumine. 16 valivad igasugust meelelahutust: arvutiga mängimine ja televiisori vaatamine, muusika kuulamine ning klubides käimine. 14 suhtlevad oma

sõpradega ja veedavad aega lähedastega. 5 armastavad loomingulist tegevust vabal ajal: joonistamine, mängude loomine, muusika kirjutamine või kiitari mängimine. 5 armastavad mehaanikaga tegeleda vabal ajal: majandustööd või autod. Samuti vabal ajal üksikud õppivad, käivad kalal ning seks on 3% harrastus. Ühel ei ole vaba aega ja veel 1 ei vastanud.

Järeldus: 84% vastajatest tunnevad huvi spordi vastu, aktiivselt sisustades oma vabaaega, mis on kasulik tervisele, adrenaliini ja negatiivse energia põletamiseks. Meelalahutused on suhteliselt populaarsed noorte seas. Üksikud armastavad lugeda ja õppida ning kunstiga tegeleda (joonistada, kiitari mängida). Eduka rehabilitatsiooniprogrammi komponendiks on *mitmetahuline lähenemine* (Hilborn 1998:105), seega sotsiaaltöötajad vanglas võivad ainult mitmekesistada noorte vabaaja veetmist. Edu saavutamiseks *ei pea tingimata programm olema kogukonnas läbi viidud*, mida mõned teoreetikud peavad väga tähtsaks oletuseks (Platt, Perry & Metzger 1980). Tähtis on tavapärase *vanglaõhkkonna vältimine* või vähendamine ja *vanglasisesse „alternatiivse kogukonna” loomine* (Hilborn 1998:107). Võiks proovida noorte rehabilitatsioonis vanglas kasutada seda, millega noored armastavad tegeleda vabaduses, näiteks ujumine, tantsuring (breakdance jne), lauatennis, mis võiks rohkem motiveerimist ja positiivsed emotsiooni tekitada.

3.3 Mis aitaks tekitada noorte huvi õppimise vastu?

KG: 24 noorte huvi õppimise vastu võiks tekitada huvitav õpetus või programm. 11 huvi võiks tõsta õpetaja ise. 10 jaoks head hinded võiksid motiveerida. 8 noorte jaoks sõbrad ja kaaslased on tähtsad õppimise huvi tekkimises. Ühe korra oli mainitud vajalik ja huvitav kirjandus, vanemad, haridustase saamine, raha, naine, „elu õpetab ise rohkem“, mitte midagi või midagi muu. 1 jättis küsimust vastamata.

VG: 33 õpilast võiks motiveerida õppida huvitav õppetetus, programm. 12 inimeste jaoks on tähtis hea õpetaja. 10 noort motiveerid haridustase, diplomi, saamine ja head hinded. 8 õpilaste jaoks on tähtsad kaaslased ja sõbrad, nende arvamus, toetus. 3% hakkab rohkem õppima, kui õppimise jooksul on rohkem praktikat või kui ise seda tahab.

Järeldus: Huvitav programm, õpetamine ja õpetaja 72% noorte jaoks on kõige suuremad huvi tekitajad. Seega rehabilitatsiooniprogrammi tõhusus sõltub *teenuse stiili ja viisi vastavusse viimisest noorte õppimisstiili ja võimetega ning huvidega* (Hilborn 1998:105). Sotsiaalse autasu saamine ja teiste inimeste näited edu saavutamisest on samuti toetuse ja motiveerimise

allikad õppimises ja enesearendamises. Arvamus, et programmide edu on tihedalt seotud **motiveeritud noortega**, kes vabatahtlikult liituvad programmiga, **ei leidnud kinnitust** (Hilborn 1990:107), sest ainult 70-st noortest ainult üks ainuke inimene vabadusest vastas, et tema ise on parim motiveerija.

3.4 Mis teemad noort inimest kõige rohkem huvitavad?

KG: 21 inimest kõige rohkem huvitavad spordi ja vabaajategevuse teemad. 16 noort olid huvitatud teadmistest Euroopa Liidust. 14 inimest huvitavad tervis ja linna- ja maapiirkondade areng. 11 kinnipeetavat huvitab keskkond; 9 noort noortepoliitika ja noorteinfo teemad. 7 vangi on huvitatud osalemises ühiskondlikkus elus. 6 kinnipeetavad huvitab kunsti ja kultuuri teemad. 4 inimest sallivus, vähemused, religioon, sooline võrdsus, puuetega seotud erivajadused. 2 inimest huvitab teadus. 3% on huvitatud ajaloo, kuritegude analüüsimises ja muudes globaalsetes teemas. 3 kinnipeetavat ei vastanud küsimusele.

VG: 21 inimest huvitab teemad vabaaeg ja sport. 11 noort kunst kultuur, muusika. 9 õpilastele meeldivad keskkonna teemad, noortepoliitika ja noorte info. 7 inimest tervis. 6 noort inimeste jaoks on tähtsad linna- ja maapiirkondade areng ja osalemine ühiskondlikkus elus. 5 õpilast tahavad rohkem teada Euroopa Liidu kohta. 3 inimest on huvitatud soolise võrdsuse info saamisest. 2 noort infos vähemuste kohta, dialoog erinevate religioonide vahel, autod, tehnika ja müstika ning fantastika. 3% huvitab seks. 1 inimene ei vastanud küsimusele.

Järeldus: Noored kõige rohkem huvitab **sport ja vabaaeg** 64%, **tervis** 28%, **keskkond** 25%, **Euroopa Liit** 24%, linna- ja maapiirkondade areng, kunst ja kultuur ning noorte info ja noortepoliitika 23%, osalemine ühiskondlikkus elus 17%, sooline võrdsus 9%, sallivus, vähemused ja religioon ning teadus (tehnika, autod) 7%, puuetega seotud erivajadused ja sallivus ning müstika ja fantastika 6%, ajalugu, kuritegu analüüs ja seks 2%. Sport on nende lemmik tegevus, järelkult see huvitabki noort kõige rohkem. Ühiskond on isiklike standartide peegeldaja, seega sellest nad tahavad ka rohkem teada ning Euroopa Liidust, mis pakub uusi võimalusi. Euroopa Noored programmi eesmärkideks kõigepealt ongi toetada noorte **aktiivseks kodanikuks kujunemist** laiemas mõttes ning **Euroopa kodanikuks** olemist kitsamalt (Programm...14.02.2008). Samuti noored mõtlevad oma õigustest, kohustustest.

3.5 Mis on noore inimese jaoks vanglakaristus?

KG: 14 arvasid, et see on õiglane karistus tehtud teo eest. 11 jaoks vangla karistus karm

karistus tehtud teo eest. 7 jaoks see on huvitav kogemus. 6% jaoks aga mõttetu aja raiskamine; vältimatu olukord, eluetapp, mis lihtsalt tuleb läbida; aeg järelemõtlemiseks, et aru saada, mis on vangla, mida tegin ja, et ei teeks rohkem; inimese 100% maandamine ja veel hullemaks tegemine; elu lõpp. 3% jaoks see on uue elu algus, puhkus või tähendab midagi muud. 1 inimene ei vastanud küsimusele.

VG: 24 noorte jaoks vangla karistus on õiglane karistus tehtud teo eest. 10 õpilast arvasid, et vangla on karm karistus tehtud teo eest. 6 inimeste jaoks see tähendaks nende elu lõppu. 3% jaoks see on leebe karistus või huvitav kogemus. 2 noort ei vastanud küsimusele.

Järeldus: 57% noorest inimestest arvavad, et **vanglakaristus on õiglane karistus** tehtud teo eest (41% kinnipeetavatest ja 73% õpilastest vabaduses). Sellest võime oletada, et rehabilitatsiooniprogrammide edu saavutamiseks antud juhul **ei pea tingimata programm olema kogukonnas läbi viidud**, mida mõned teoreetikud peavad väga tähtsaks oletuseks (Hirschi 1980, ref Hilborn 1998:107), sest noored saavad oma seadusvastastest tegudest aru, ei süüdistata ühiskonda vanglasse sattumisest ja valmis õppida oma vigades. Seega vanglakaristus ei takista nendel positiivselt sekkumistele reageerida, sest 6% vangidest vastasid, et vangistus on antud nendele järelemõtlemiseks, et aru saada, mis on vangla, mida ta tegin ja, et ei teeks rohkem. 31% vastajatest ütlesid, et see on liiga karm karistus (32 % vangidest ja 30% vaba noortest). 12% küsitlevatest vastasid, et vanglakaristus on huvitav kogemus nende jaoks (21% kinnipeetavatest ja 3% õpilastest), sellest võime järeldada, et noored on sekkumistele valmis. Noorte inimeste jälgendamise intensiivsus sõltub kontaktide sagedusest ja lähedusest (Traat 2005:12). Seega vangla töötajatel on võimalus nende läbi rehabilitatsiooniprogramme ja õige asutusepoliitikat, reguleerides inimeste kontaktide sagedust ja lähedust suunata noori positiivsele muutustele, vältides stereotüüpi, et **vangla on kuritegevuse ülikool** (Traat 2005:12) ja muutes 6% kinnipeetavate arvamust, et vanglakaristus on inimese 100% maandamine ja veel hullemaks tegemine, mõttetu aja raiskamine või nende elu lõpp. Rehabilitatsioon ja noorte kinnipeetavate kaasamine võiks olla noorte jaoks uue, seaduskuuleka elu algus, mida toetasid 3%.

3.6 Kas vanglas oleval noorel on võimalus ennast paremaks muuta?

KG: 28 kinnipeetavat vastasid, et noore muutmine oleneb tema endast. 10 inimest arvavad, et nendel on võimalik vaglas paremaks muuta. 6 vangi lisan, et see oleneb võimalustest. Ainult 3 inimest arvavad, et vaglas oleval noorel on võimatu paremaks muuta. Üks vang ei vastanud.

VG: 24 noort inimest arvavad, et see oleneb inimesest ja tema tahtmist. 7 inimest vastasid, et on võimalik vanglas viibival noorel paremaks muuta. 6 õpilast aga arvavad, et vanglas ei ole võimalik paremaks muuta. 4 noort mainis, et see oleneb võimalustest. 3% arvab, et see sõltub ka sellest, kellega noor kinnipeetav suhtled.

Järeldus: 75% küsitlevatest noortest olid kindel, et kõik oleneb inimesest iseendast, kas ta tahab paremaks muuta või mitte, seega *ühiskond ega perekond indiviidi isiksust muuta ei saa, kuni indiviid ise ei tule järeldusele, et ta tahab ennast muuta* (Traat 2005:12). Veel 25% vastasid, et on võimalik paremasse suunda muuta vanglas. Seega kokku saime 100% positiivset vastus küsimusele, sellest võib järeldada, et rehabilitatsiooniprogramm ikkagi „toimub“. 20% noortest ütlesid, et rehabilitatsioon oleneb ka võimalustest, järelikult positiivsed muutused põhinevad *usaldusväärse kontseptuaalse mudelil* (Hilborn 1998:104). Ainult 12 % arvasid, et vanglas ei ole võimalust parema suunda muutmiseks. Kõige pessimistlikumad rehabilitatsiooni edu saavutamises vanglas olid vabaduses olevad noored, kinnipeetavad olid rohkem positiivsele joonele suunatud.

3.7 Kas noored usuvad, et vanglast vabanenud noor inimene võib edu tulevikus saavutada?

KG: 33 noort kinnipeetavat on kindlad, et nendel on võimalik edu saavutada peale vabanemist. 3% vastasid negatiivselt. Üks ei vastanud üldse.

VG: 29 inimest arvavad, et vanglast vabanenud noorel inimesel on võimalus edaspidises elus edu saavutada. 6 noort arvavad, et ei ole võimalik tulevikus edukas olla.

Järeldus: Suurem osa kinnipeetavatest 97% olid positiivsemad oma tuleviku edu saavutamises kui vabaduses olev ühiskond 83%, kes vähem usub nendesse ja endise vangi muutmisele. Seega vähemate võimalustega noort, kinnipeetavad, on vaja kaasata ja kindlustada *juurdepääsu* ühiskonda elu kogu vangistuse ajal, et noorte vabanemisega vanglast vältida nende kõrvalejäämist ühiskonnast (Programm...14.02.2008), mida võib tagada just Euroopa Noored programm. 90% noort ikkagi usuvad endasse ja oma edu saavutamisele.

3.8 Kui sa oleksid Tallinna Vangla sotsiaaltöötaja, siis missugust programmi viiks läbi noorte kinnipeetavatega?

KG: 21 kinnipeetavad kindlasti viiksid läbi rohkem spordivõistlusi Tallinna Vanglas. 20 jaoks on huvitavad paarisuhete hoidmise ja taastamise programmid. 17-le on tähtsad

psühholoogiline abi ja motiveerimine ning kinoõhtud. 16 vangi jaoks perekonnaprogrammid. 15-le on vajalikud eluviisitreeningud ja ümbersuunamise programmid. 14 vangi viiksid läbi viha juhtimise ja agressiooni asendamise treeningut. 13 inimeste jaoks on tähtsad seaduste muutmine ja kokkusaamised tuntud isikutega. 10 jaoks on vajalikud toimetulekuõpe ja sotsiaalsete oskuste treeningud. 9 huvitavad liiklusohutusprogrammid. 8 mainisid taastav õiguse treeningut. 7 arvates, oleks hea rohkem käia käsitööringis. 6 inimest olid huvitatud teatriringis käia. 2 pakkusid erinevaid kursusi. 3% tahavad sõltuvusest vältimise koolitust ja midagi muud. 2 ei vastanud küsimusele.

VG: 23 noorte arvates, oleks kasulikud psühholoogiline abi ja motiveerimine. 20 kindlasti viiksid läbi Tallinna Vanglas rohkem spordivõistlusi ja viha juhtimise programme. 14 pakkusid välja seaduste tundmise programme. 13 olid kindel, et on tähtsad sotsiaalsete oskuste treeningud ja toimetulekuõpe. 12 viiksid läbi paarisuhete hoidmise ja taastamise programmid ning eluviisitreeningud ja ümbersuunamise programmid. 11 pakkusid teha käsitöö välisnäitusi ja modelleerimist. 10 vastajat kindel, et kinoõhtud võiksid tähtsad olla. 8 inimest mainisid pereprogramme. 7 pidasid tähtsaks teatriring ja rollimängud, kokkusaamised tuntud isikutega, liiklusohutusprogrammid. 5 vastasid, et on tähtis taastav õiguse programm.

Järeldus: Suurem protsent vastajatest 60% viiksid läbi rohkem spordivõistlusi Tallinna Vangla noorte kinnipeetavate jaoks. 58% jaoks tähtis on psühholoogiline abi ja motiveerimine. 49% viiks rohkem läbi viha juhtimise ja agressiooni asendamise treeningut, 46 % pakkusid paarisuhete hoidmise ja taastamise programme. 39% kinoõhtud, seaduste tundmise-, eluviisitreeningud ja ümbersuunamise programmid, 35% pereprogrammid, 33% sotsiaalsete oskuste treeningud ja toimetulekuõpe, 29% kokkusaamised tuntud isikutega, 26% käsitöö ja modelleerimine, 23% liiklusohutusprogrammid, 19% taastav õiguse programm ning teatriring ja rollimängud. Samuti 6% kinnipeetavate jaoks on tähtsad erinevad kursused ja sõltuvusest vältimise koolitused. Sellest võime järeldada, et noored kinnipeetavad vanglas vajavad oma vabaaja veetmise sisustust ja füüsilist liikumist ning professionaalide psühholoogilist toetust ja enda motiveerimist muutustele, sest ise oma probleemidega hakkama ei saa, ei oska. Seega vangid vajavad erinevate rehabilitatsiooniprogrammide läbi viimist vanglates.

3.9 Kas noored on oma praeguse eluga rahul?

KG: 25 ei olnud rahul oma praeguse eluga. 10 noort olid rahul oma praeguse seisundiga. 2

inimest ei vastanud küsimusele .

VG: 32 inimest on rahul oma praeguse eluga. 3 noort ei olnud oma eluga hetkel rahul.

Järeldus: 37% kinnipeetavatest ei olnud rahul oma praeguse eluga võrdluses 4% vabaduses olevatega noortega.

3.10 Kui „ei“, siis, mis võib olla selleks põhjuseks?

KG: 14 noorte praeguse elu rahulolematuse põhjuseks on kokkupõrked võimuesindajatega (vangla- politseiametnikega). 9 inimeste põhjuseks on suhted lähedastega/ perega. 7 vangi jaoks rahulolu saavutamiseks segavad vanglakaristus ja sotsiaalsed probleemid (diskrimineerimine, narkomaania). 5 noort probleem on terviseiga. 4 inimeste põhjuseks on nende hariduslikud probleemid. 2 kinnipeetavat rahulolu segavad saavutada majanduslikud raskused ning keeleraskused. 3%-l segavad geograafilisest paiknemisest tingitud raskused (väheste ressursidega piirkonnast) ja Tallinna Vangla, mis segab neid ennast paremaks muuta ning muud rahulolematuse põhjused. 9 inimest ei saanud küsimusele vastata .

VG: 6 noort on rahulolematud oma vanematega halvate suhete pärast. 5 inimeste rahulolematuse põhjuseks on hariduslikud probleemid. 4 noortel on keelebarjääri probleemid. 2 õpilast segavad kokkupuuted võimuesindajatega ja terviseprobleemid. 3%-l on raskused kultuurilise eripära, sotsiaalsete probleemide ja majanduslike raskuste pärast.

Järeldus: 26%-di rahulolematuse põhjus on kokkupõrked võimuesindajatega (vangla-politseiametnikega) (54% kinnipeetavat ja 6% õpilased vabaduses). 25%-l on halvad suhted lähedastega/ perega, 15%-l on hariduslikud probleemid, 10%-l on keeleraskused, 12%-l on terviseprobleemid, 5%-l on majanduslikud raskused. 27% kinnipeetavate rahulolematuse kõige suuremaks põhjuseks on nende vanglakaristus ja sotsiaalsed probleemid (diskrimineerimine, narkomaania).Rahulolematuse põhjuseks oli ka Tallinna Vangla, mis segab 4%-l noortel ennast paremaks muuta ning noorte geograafilisest paiknemisest tingitud raskused (elab väheste ressursidega piirkonnas). Noortel on raske oma rahulolematuse põhust leida, seega 35% vangidest ei vastanud küsimusele, kuid nendel on rohkem välja toodud probleeme, kui vabaduses olevatel noortel. Kõige suuremaks probleemiks on suhted perekonnaga, mis on noorte murede allikas. Seega peab rohkem perekonnasuhted toetama, kaasama noori, vältides diskrimineerimist, haridustaset kõrgendama, toetades riigikeele õppe.

Tallinna Vangla töötajatel võiks kuidagi oma strateegiat muuta, vähendades konfliktsituatsioonide tekitamist võimuesindajate ja kinnipeetavate vahel.

3.11 Noorte inimeste tuleviku plaanid 2008. aastaks:

KG: 27 noort kinnipeetavad seavaks endale eesmärgiks korralikult käituda Tallinna Vanglas ja kiiremini ennetähtajaliselt vabaneda. 14 tahavad tulevikus edukat tööle astuda. 13 plaanivad perekonda luua ja abielluda. 6 kinnipeetavad seavad eesmärgiks edaspidine seaduskäitumine vabaduses. 6 tahavad tulevikus olla parem inimene enda perele, elukaaslasele, sõpradele, korralik isa oma lastele ja lihtsalt endale tõestada, et ta võib parem olla ning näidata kõikidele, et vangla karistus muudab inimest paremasse suunda. 5 noort muretseks endale elamispiinda. 2 plaanivad teha asju paremaks, mis nad on halvaks teinud ja rohkem mitte sattuda vanglasse. 5 kinnipeetavat kavatsevad lõpetada kooli. 3 tahavad tulevikus astuda tehnikumisse. 1 vang tahtis uues aastal õppida selgeks eesti keelt, inglise keelt jätkata sporditreeningud ja osaleda Tallinna Vangla poolt korraldatud üüritustes, minna reisile üle Euroopa, alkoholi sõltuvusest vabaneda ning tagasi vanglasse sattuda.

VG: Tavaline tehnikumi õpilane 2008 aasta eesmärkideks seab kooli edukas lõpetamine, töö leidmine, auto ostmine, olla materiaalselt kindlustatud, elukohta vahetamine, minna edasi õppima ja olla edukas isiklikus elus. Mõned ei tee tuleviku plaane ja elavad tänapäevase päevaga.

Järeldus: Eesmärkide püstitamine on kõige tähtsam motiveering eneseefektiivsuse arendamises, sest eesmärgid toetavad inimesi standartidega, mis on vajalikud oma võimete hindamiseks. Kasulik on püstida järsk- järgult raskemad lühiajalised eesmärgid, mille saavutamisele tõuseb enesehinnang ja motiveerimine edasi liikumiseks, enesearendamiseks (Bandura, 1986, ref Gündogdu 2006:48-49). Sellepärast 77% noorte kinnipeetavate jaoks kõige tähtsamaks lühiajaliseks eesmärgiks on korralik käitumine Tallinna Vanglas, et kiiremini ennetähtajaliselt vabaneda. Polütehnikumi õpilaste jaoks lühiajaliseks eesmärgiks on edukas kooli lõpetamine. Edasi ühiskonna standartide järgi kõik noored tahavad majanduslikult kindlustatud olla, leida tööd, elamispiinda, elukaaslast, abielluda ja luua perekonda. 46% kinnipeetavatest seavad eesmärgiks edaspidine seaduskäitumine vabaduses, et tulevikus olla parem inimene enda perele, elukaaslasele, sõpradele, korralik isa oma lastele ning, et näidata kõikidele, et vangla karistus muudab inimest paremasse suunda ja rohkem kunagi vanglasse mitte sattuda. Seega võime järeldada, et noored on positiivsele muutustele

keskendunud ja vabanemises vajavad ühiskonda kaasamist, toetust oma eesmärkide saavutamises, inimeste usu sellesse, et nad võivad paremad olla, riigiga teise võimaluse andmist uue seaduskuuleka elu alustamiseks.

3.12 Noorte kommentaarid ankeedi kostjale:

KG: Kinnipeetavad soovisid ankeedi autorile edu lõputöö kaitsmisel ja isiklikus elus. Nemad mainisid ka, et oled rahul autorile tema uuringus aidata ja soovisid rohkem sellist anketeerimist saada ja erinevates programmides osaleda, sest mõned mainisid, et kõik soovijad programmidesse ega kooli ei sattu, sinna kahjuks kõike motiveeritud inimesi ei lasta. Samuti soovisid edu ja jõudu oma ideede arendamiseks ja eesmärkide saavutamises, sest noored ei usu, et selle tööga midagi muutub, kuid on valmis alati aidata, mis nendest sõltub. Mõned kirjutasid, et soovivad tööd lugeda ja tulemusest infot saada. Üks aga soovitas autorile mitte minna vanglasse tööle, sest hea inimese jaoks see on liiga karm töökoht. Mõned, kes viibisid kinnistes kambrites ütlesid, et küsimused nr 23 (*Kõige tähtsamad asjad elus*) ja 26 (*Iseloomu nõrgad küljed*) olid imelikud, aga 16 (*Kas sa oled olnud vägivalla ohver?*), 17 (*Kes on olnud sinu suhtes vägivaldsed?*), 18 (*Missugust vägivalla liiki oled kogenud*) ja 39 (*Milliseid programme viiksid läbi Tallinna Vanglas noorte kinnipeetavate jaoks?*) võiks üldse maha võtta.

VG: Soovisid edu töö kirjutamises ja kaitsmises, samuti avaldasid huvi autori lõputöö lugemises. Samuti tahtsid vanglasse ekskursioonile minna või projekti raames vanglat külastada.

Järeldus: Kõik noored olid heatahtlikud ja soovisid edu töö kaitsmisel, sest on veendunud, et see on vajalik teema, millest peab rohkem ühiskonnas rääkima, sest ühe tööga midagi muuta ei saa, kuid noored on alati valmis aidata ühiskonnale, selle teema arendamises. Vabaduses olevad noored avaldasid soovi vanglat külastada mingi projekti raames, sest on ka huvitatud selles teemas. Mõned soovivad tööd lugeda ja tulemusest infot saada. Sellest võib järeldada, et noored on õnnelikud, kui keegi on huvitatud nende probleemide lahendamises, märkab neid, kaasab neid ühiskondlikku elu ja väärtustab, selleks nad on valmis positiivsele suunda muutuda, kui ühiskond neid toetab, tahab seda.

KOKKUVÕTE JA ETTEPANEKUD

Käesoleva lõputöö eesmärk on saavutatud, sest tulemusena autor tõi välja ülevaate noorte kinnipeetavate riski- ja kaitseteguritest (vt. Lisa 3), kontrollis Tallinna Vangla rehabilitatsiooniprogrammide sobivust Antonowicz ja Ross'i (1994) eduka sekkumise põhimõtetele ning tegi ettepanekuid noorte kaasamiseks trellide taga (vt Lisa 4).

Antonowicz ja Rossi (1994) analüüsist tuli välja, et eduka sekkumise põhialuseks on *usaldusväärne kontseptuaalne mudel*, mis tugineb *kriminaalkäitumise kontseptsioonile*, „*kriminogeensele faktoritele*” ja *kognitiiv-käitumuslikule* inimkäsitusele (Hilborn 1998:104-105). Näiteks „*Viha juhtimise*“ programm Tallinna Vanglas (Täidame...2007) vastab teadlaste (1994) tingimustele, mida viiakse läbi suure eduga juba mitu aastat ka erinevates korrigeerimis- ja asutustes üle maailma (Lilleväli, 2003:54-55). Programm/projekt peab olema *mitmetahuline* ja *vastuvõtlik*, sest iga sekkumise tõhusus sõltub *teenuse stiili ja viisi vastavusse* viimisest kurjategijate õppimisstiili ja võimetega (Hilborn 1998:105-106). Noored ise tunnistavad, et nende huvi õppimise vastu võiks tekitada kõigepealt huvitav õpetus või programm ning ise õpetaja (vt 38:3.3). Kinnipidamisasutuse kontekstis kindlasti on tähtsamad ka *usalduslikud suhted* noori projektides toetavate täiskasvanutega, sest noorte endi poolt öeldust, annab see neile jõudu ja tahtmist asuda otsima võimalusi oma eluga edasiliikumiseks (Enn, Kivinukk 2007:39). Samuti edukad on treeningud, millega mõjutatakse kurjategija *mõtlemist* ja mis sisaldavad *modelleerimist, järk- järgulist harjutamist, kordamist, rollimängu, kognitiiv-käitumusliku või sotsiaalse õppimise tehnikat ning mitteformaalset haridust* (Hilborn 1998:104-106). Siin võiksime välja pakkuda tantsutreeningut, teatri-, muusika- ja kunstiringi, keelekursusi jne läbi viimist vanglas noorte kinnipeetavate jaoks.

Rahvusvaheline noorte kodanikuharidusprogramm *Euroopa Noored* tegevused tuginevadki mitte-formaalsele õppimise põhimõtetele, mida on oma õppijakesksuse ja paindlikusse poolest peetud väga sobivaks töös erivajadustega noortega (Enn, Tupits, 2003:39; Enn, Kivinukk 2007:7). Seega kirjutajal on piisavalt alust teha ettepanekud Tallinna Vangla personaalile julgelt toetada projektide väljatöötamist koostöös noorte kinnipeetavatega Euroopa Noored programmi raames, mis samuti toob süüdimõistetud noortega töötavatele spetsialistidele uusi professionaalseid väljakutseid, võimalust arendada sellealaseid

kompetentse, end nii riigisisestel kui rahvusvahelistel koolitustel täiendada. Euroopa Noored projektidesse kaasatud noorte puhul on põhjust rääkida tõsiseltvõetavast võimalusest panna end projektitegevustes proovile, saada oma tegevustele asjakohast ja innustavat tagasisidet ning seeläbi ka saada tuge oma enesehinnangule positiivsete õpekogemuste toel. Kindlasti on programmist Euroopa Noored abi väärt ka ettevõtmiste rahastamisel, kuna sageli napib vanglatel sisuseks tegevuseks noorte kinnipeetavatega ka materiaalseid vahendeid (Enn, Kivinukk 2007:39). Siia hulka kuuluvad noorsooalgatusprojektid, koolitused, Euroopa Vabatahtlik teenistus, rahvusvaheline praktika jne.

Noorsookuritegevuse ennetamises või kurjategijate rehabilitatsioonis vangla kontekstis on liiga palju kõrvaltingimusi ja piiranguid, mida tegevuste planeerimisel ja elluviimisel samuti peab arvestama (Enn, Kivinukk 2007:39):

- ***Vangla on suletud ja spetsiifilise reeglistikuga kontekst***, mis tähendab, et rehabilitatsiooniprogrammide ajakavas tuleb varuda tavapärasest enam aega (erinevate lubade taotlemiseks). Samuti ürituse sihtgrupi määramisel ei saa arvestada vaid osalejate vabatahtliku osalemissooviga (Enn, Kivinukk 2007:39). Tuleks rohkem avalikke uuritusi läbi viia, et kaasata neid, kes on vähem motiveeritud (kontserdid, spordivõistlused, noorsooalgatused, kohtumised tuntud isikutega, külaliste vastuvõtt, perepäevad, kinoõhtud, loengud, näitused, vangla ajakiri ja kohalik raadio jne).
- ***Noorte sagedane vahetumine*** (vabanemise või teise kinnipidamisasutusse üleviimise tõttu). Kõikides vanglates toimuvate projekti lõpparuande kirjutamise hetkeks lisaks projektigrupi toetanud töötajate veel vaid üks projektiga alustanud kinnipeetav. Ehkki igasuguse sekkumise oluliseks kvaliteedikriteeriumiks on projekti osas laiema teadlikkuse ja mõju tekitamine, on see vanglas eriti oluline, kuna võimaldab projektist lahkunud noorte asemele potentsiaalseid uusi huvilisi kaasata ning tagada seeläbi projekti jätkusuutlikkus (Enn, Kivinukk 2007:39-40).
- ***Noorte ja neid toetavate töötajate rollijaotus***. Vanglas ei ole noortel ilma töötajate kaasatuste võimalik projekte ellu viia ning ka paljude praktiliste korralduste juures vajavad nad töötajate poolset vahendamist, kuid projekti ideeline vastutus lasub noortel, nemad on projekti idee autorina ettevõtmise ellu kutsunud, monitorivad kogu protsessi ja viivad ellu sisulisi tegevusi. Nii tuleb tõdeda, et paljudel juhtudel on kinnipidamisasutuste projektides noorte aktiivne osalus ja panus projekti sisulistesse küsimustesse isegi tugevam kui paljudes tavanoorsootöö

projektides, avatud noortekeskustes või noorteühingutes (Enn, Kivinukk 2007:40). See tähendab, et oma positiivset rolli noorte kaasamises võivad mängida nii sotsiaaltöötajad ja psühholoogid, kuid ka kontaktisikud, valvurid ja juhtkond (sotsiaalne toetus, oskus kuulata ja suhelda, noorte kaasamine ja juurdepääs, võimalus kõigil vangidel võrdsel alustel projektides osaleda, kognitiivsete-, mõtlemis- ja probleemilahendusoskuste õpetamine, konfliktide lahendusoskus, eetika koodeksi järgimine, eeskujudeks olemine noorte kinnipeetavate jaoks, naiste arenev huvi teiste vastu, usaldusväarsuse ja austamise saavutamine noorte kinnipeetavate poolt, salliv mõtteviisi toetamine, vastuvõtlikkus, pühendunud personali juuresolek ja õiglane, seaduslune käitumine ning osakondade omavaheline koostöö).

- ***Asutuse-sisene teadlikkus ja tugi rehabilitatsiooniprogrammidele.*** Organisatsiooni-sisene ühtne arusaam ja tegutsemine on kahtlemata oluline igasuguse programmi õnnestumiseks. Noorsootööl vangla kontekstis on kindlad spetsiifilised eesmärgid, seega on oluline, et projektitegevusi toetavad vanglas lisaks otseselt noortega töötavatele sotsiaaltöötajatele, psühholoogidele, õpetajatele, huvijuhtidele ka julgeolekutöötajad ning juhtkond. Koostöö erinevate osakondade vahel (meditsiiniline-, sotsiaal-, vangistus- ja julgeolekuosakond) ühe vangla raames ja ka erinevate vanglate vahel, mis aitaks luua ühise seisukoha, mida ja kuidas teha. Vanglasisene ja vanglatevaheline koostöö Eestis võib ühtlasi kaasa aidata erialaste teadmiste tõhusamale ja parema hinnaga kasutamisele. Tuleks kaaluda tugistruktuuri loomist (nt seminarid, töökonverentsid, work-shadow, praktika, veebileht ja/või ajaleht jne), õhutamaks erialateadmiste liikumist vanglate ja Justiitsministeeriumi vahel, seda eriti uute lähenemisviiside, ettetulevate probleemide ja nende lahenduste osas (Enn, Kivinukk 2007:40), mitte ainult vangla suvepäevad ja spordivõistlused.
- ***Välise ressursside kaasamine,*** seda nii täiendavate inimeste kui rahaliste ressursside näol. Eesti kinnipidamisasutustes on arendatud vabatahtlike tegevust, lisaks võiks just noortele kinnipeetavatele suunatud tegevuste elluviimisel rakendada enam noorteühinguid, miks mitte ka aktiivseid noori avatud noortekeskustest, kohalikest projektipõhistest ettevõtmistest, noorte soov osaleda vangla projektides oli välja toodud ka autoriga läbiviidud küsitluses. Kindlasti tasuks kaaluda vanglatesse välisvabatahtlike vastuvõtmist programmi Euroopa Noored raames, alguses võib-olla koostöö mõne kohaliku noorteühinguga, kellel on eelnevad välisvabatahtliku kaasamine kogemused. Vanglate projektitegevustele võiks uut kvaliteeti tuua ka noortevaldkonna koolitajaid kaasates (Enn, Kivinukk 2007:40-41). Näiteks pühendunud noored breakdance õpetajad võivad suurepäraselt kaasata noori kinnipeetavaid ja

nende vabaaega sisustada. Ühiskonna tuntud tegelaste vangla noorte külastus, perepäevad, kokkutulekud vabaduses olevate noortega: seminarid, võistlused, näitused, kontserdid jne.

- **Vajadus paindlikuks lähenemiseks ka väliste partnerite, rahastajate poolt.** Nii erilise sihtgrupi nagu noorte kinnipeetavate kaasamises on oluline maksimaalselt arvestada nende elu-olu ja osalemistingimusi ning vabadusel pakkuda tuge täiendavate konsultatsioonide, koolituste tugitegevuste näol, olla paindlik. Kindlasti on olulisel kohal hea koostöö projekti elluviivate ja neid toetavate töötajate ning väliste tugiorganisatsioonide vahel, teatamaks ettetulnud raskustest võimalikult koheselt (Enn, Kivinukk 2007:41). Näiteks Caritas Eesti organisatsiooniga produktiivne koostöökogemus ning Euroopa Noored programmi usaldusväärseusega arvestamine.

Edasisi võimalikke Eesti arenguperspektiive silmas pidades oleks väga vajalik, et töös noorte kinnipeetavatega leiaksid enam rakendust noorsootöö põhimõtted ning kinnipidamisasutuste ja **noorsootöösutuste, noorteühingute koostöös** laieneks noorte kinnipeetavate osalusvõimalused uute projektide, meetodite rakendamise näol. Kuna riigi vanglasüsteemi reform Eestis toob olulisi muudatusi ning 2010 aastaks jääb Eestisse neli vanglat, peaks lähiaastatel sise-riiklikult enam tähelepanu pöörama sellele, et avardada noorte kinnipeetavate võimalusi sisuliseks arendavaks tegevuseks kõikides vanglates, seda nii programmi Euroopa Noored vahendusel kui laiemalt (Enn, Kivinukk 2007:41).

Uusi ideid ja motivatsiooni sisulisteks tegevusteks noorte kinnipeetavate võiks tuua **välisvabatahtlike vastuvõtmine** Eesti vanglates. Samuti on vanglatel võimalik korraldada rahvusvahelisi kontaktseminare, koolitusi, õppevisiite, **saata oma töötajaid tööpraktikale välisriikidesse** või võtta Eestis vastu **kolleege välisriikidest**, et arendada kinnipidamisasutuste töötajate pädevust. Neis kinnipidamisasutustes, mis on edukalt projektitööd alustanud, tasub projektidega seotud noori rakendada positiivse näitena uute kinnipeetavate kaasamisel (kogemuste vahetamiseks suunatud ürituste läbiviimisel, omaealiste projektinõustajatena edasistele projektidele). Ja ometi ei ole see kõik aktuaalne ainult Eestis. Kuivõrd noorteprojektid kinnipidamisasutustes ei ole laialt levinud teisteski Euroopa riikides ja nagu näitab Eesti senine kogemus, võib ka avalikkuse vastukaja sellisele sisulisele tegevusele noorte kinnipeetavatega olla algselt pigem kahtlev ja toetav, võiks just **rahvusvahelisel tasandil toimiv koostöö** ning **heade praktikate vahetamine** tuua täiendavat tunnustust sellisele tööle (Enn, Kivinukk 2007:42) (vt Lisa4).

SUMMARY

This final study paper is written on topic: „The rehabilitation of young prisoners in prison of Tallinn“.

The paper is written in Estonian, short resume in English. This final study has 71 pages of which 46 is the main part. In writing the study 52 sources are used of which 19 are in Estonian and 33 in English. The study has three chapters and 4 annexes and includes 1 table.

The key words characterising this study are young offenders, prison, rehabilitation, risk and protection factors and essential components of successful rehabilitation.

The aim of this final study paper was to investigate the protection and risk factors of young prisoners of Tallinn. Another aim of the paper was also to identify the kinds of support/assistance/interruption is needed for the successful rehabilitation of young prisoners in prison of Tallinn.

Data necessary for writing this study is gathered from the questionnaire of young prisoners in prison of Tallinn and youngsters from Polytechnic school of Tallinn; social workers, contact persons, guards, medical personnel, security officials and representatives of Estonian office Youth in action by conducting interviews with them.

As the result of this final study paper the author brings up an overview of protection and risk factors among young offenders in prison of Tallinn. The author also elaborate on possible suggestions of what type of principles, support/assistance/interruption would be needed to offer to the young prisoners in rehabilitation programmes for reaching a maximum success.

KASUTATUD ALLIKAD

1. *Agnew, R. 2002. The foundation for a General Strain Theory of Crime and Delinquency. - in: Cote, S. (ed). Criminological Theories. Bridging the Past to the Future. Thousand Oakes, London
2. Anderson, K. 2004. So You're Ready to Change for the Better. Pertinent Information Ltd. Victoria BC Canada
<http://www.pertinent.com/articles/communication/kareCom7.asp> 28.04.2008
3. Alaealiste kuritegevuse vähendamise. Arengukava aastaseks 2007-2009
<http://www.kuriteoennetus.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=25519/Alaealiste%2Bkuritegevuse%2Bv%25E4hendamise%2Barengukava%2Baastateks%2B2007-2009.pdf> 29.09.2007
4. *Antonowicz, D.H., & Ross, R.R. (1994). Essential components of successful rehabilitation programs for offenders. International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 38, 97-104
5. *Ayers, D., Duguid, S., Montague, C., Wollowidnyk, S. 1980. Effects of University of Victoria program: A post-release study. Ottawa: Ministry of Solicitor General of Canada
6. *Bandura, A. (1986). Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
7. *Bernie, P., Messerschmidt, J. 1995. Criminology. Second Edition. Fort Worth
8. Caritas viis vangid vabadusse. MTÜ Caritas Eesti
http://www.caritas.ee/uudis_mmatk14.html 14.04.06
9. Convictus Eesti. 2003-2006. HIV-positiivsete vangide eneseabigruppide võrgustik Eesti vanglates <http://www.convictus.ee/?lang=est&id=9> 03.05.2008
10. Czertok, H. 2008. Everybody have something to teach. Teatro Nucleo. Pontelagoscuro Ferrara, Italy. czrhcs@unife.it 14.05.2008
11. Galloway, A. 1997. Questionnaire Design & Analysis
<http://www.tardis.ed.ac.uk/~kate/qmcweb/qcont.htm> 03.05.2008
12. Graham, J., Bennett, T., 1998. Kriminaalpreventsioon Euroopas Ja Põhja- Ameerikas. Tallinn
13. Grube, T., Lansch, E. 2004. Dance United (DVD). Sequences from "Rhythm is it" by

- kind permission of Boomtown Media Berlin. Boomtown Media 2003
14. Gündogdu, K. 2006. A case study: promoting self-regulated learning in early elementary grades. <http://www.ksef.gazi.edu.tr/dergi/pdf/Cilt-14-No1-2006Mart/47-60.pdf> 06.05.2008
  15. Deflem, Mathieu. 1989. "From Anomie to Anomia and Anomic Depression: A Sociological Critique on the Use of Anomie in Psychiatric Research." *Social Science and Medicine* 29(5):627-634 <http://www.cas.sc.edu/socy/faculty/deflem/zanomie.htm> 30.03.2008
  16. Doyle, J. 2007. Children protection and adult crime: using investigator assignment to estimate causal effects of foster care (Working Paper 13291). NBER Working Paper Series. Cambridge, MA 02138 <http://papers.nber.org/papers/w13291> 28.04.2008
  17. Enn, Ü., Kivinukk E. 2007 Noorsootöö võimalikkusest vanglas. Tallinn Haridus- ja Teadusministeerium
<http://roheline.noored.ee/?class=document&action=print&section=1922> 14.02.2008
  18. Enn, Ü., Tupits, D. (2003).T-Kit käsiraamat nr 8 Sotsiaalne kaasatus eestikeelne versioon. http://www.youth-partnership.net/youth-partnership/publications/T-kits/8/Tkit_8_EST 30.03.2008
  19. Estonian-English-Estonian dictionary <http://www.dukelupus.pri.ee/dict/> 26.04.2008
  20. Family Law. 2005. Family Law in Manitoba- 2005 Edition. Chapter 10. Family Violence <http://www.gov.mb.ca/justice/family/englishbooklet/chapter10.html> 28.04.2008
  21. Hilborn, J. 1998. Prosotsiaalse kompetentsuse edendamine: kognitiiv- käitumuslikud suunad kriminaalpreventsioonis ja kurjategijate rehabilitatsioonis
  22. *Hirschi, Tr. 1980. A Control Theory of Delinquency.-in: Kelly, D. Criminal Behaviour. Reading in Criminology. New York. p.-224-233
  23. Introduction. Youth at risk- advance conference edition.
<http://siteresources.worldbank.org/INTCY/Resources/395766-1187899515414/SYARintro.pdf> 29.04.2008
  24. Justiitsministeerium. Vanglasüsteemi aastaraamat 2004
<http://www.vangla.ee/9779> 28.04.2008
  25. Justiitsministeerium. Eesti vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat. 2006.
<http://www.vangla.ee/9779> 28.04.2008
  26. Karistusseadustik. 6.06.2001.- RT I 2001, 61, 364, RT I 2008, 13, 87
<https://www.riigiteataja.ee/ert/ert.jsp> 18.04.2008

27. Latour, B. 2001. Gabriel Tarde and the End of the Social
http://www.bruno-latour.fr/articles/article/082.html#_edn3 30.03.2008
28. Lileväli, P. 2003. Sotsiaaltöö 4/2003
[http://www.sm.ee/est/HtmlPages/sotsiaalto20034/\\$file/sotsiaalto20034.pdf](http://www.sm.ee/est/HtmlPages/sotsiaalto20034/$file/sotsiaalto20034.pdf)
06.05.2008
29. *Martinson, R. (1974). What Works? Questions and Answers About Prison Reform. The Public Interest
30. Mis on noorsoalgatus? 2007. SA Archiments Euroopa Noored Eesti büroo
<http://euroopa.noored.ee/noortealgatus> 01.05.2008
31. Murašin, M., Pendin, K., 2006. Narkootikumide tarvitamine laagritüüpi vanglas täiskasvanud meeste seas. (Lõputöö). Tallinn: Sisekaitseakadeemia Justiitskolledž
32. North Central Regional Education Laboratory.1998. Cognitive Skills
<http://www.ncrel.org/sdrs/areas/issues/content/cntareas/reading/li1lk23.htm>
28.04.2008
33. *Passas, N., Agnew, R. 1997. The Future of Anomie Theory. Boston
34. Programm Euroopa Noored. 2007 Esileht. SA Archiment Euroopa Noored Eesti büroo <http://euroopa.noored.ee/node/14> 14.02.2008
35. Ross, H.L., Glaser, E.M. 1973. Making It Out Of the Ghetto. Professional Psychology, 4, 347-356
36. Ross, R.R., Fabiano, E. 1986. Female Offenders: Correctional Afterthoughts. Jefferson NC: McFarland and Co
37. SALTO-Youth Resource Centres. 2007. What are „Youth Initiatives?“ (sub. Action 1.2?) <http://www.salto-youth.net/aboutyouthinitiatives/> 03.05.2008
38. Senior, L., Dowden, C., Morton-Bourgon, K., Edgar, J., Bania, M. 2003 Treating Youth in Conflict with the law: A New Meta- Analysis. Department of Justice, Canada <http://www.justice.gc.ca/> 18.04.2008
39. *Shure, M.B., Spivak, G., Jaeger, M.A.. 1971. problem-solving thinking and adjustment among disadvantaged preschool children. Child Development, 42, 1971-1803
40. Sina oled DJ. 2006. Infovoldik. Tallinna Vangla
41. Strauss, A., & Corbin, J. (1998). Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory. 2nd ed. Thousand Oaks, California: SAGE Publications.
42. *Shure, M.B. 1982. Interpersonal problem solving: A Cog in the Wheel of Social

- Cognition. In F.C. Serafica, *Social-Cognitive Development in Context*. New York: The Guilford Press
43. *Sutherland, E., Cressey, D. 1978. *Criminology*. Tenth Edition. Philadelphia
  44. Thorlindsson, T., Bjarnason, T. 1998. *Modelling Durkheim on the Micro Level: A study of Youth Suicidality*. American Sociological Association. Abstract <http://www.jstor.org/pss/2657479> 29.04.2008
  45. Traat, U., Markina, A. 2003. *Üldkriminoloogia I*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia
  46. Traat, U., Markina, A. 2005. *Üldkriminoloogia II*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia
  47. *Täidame vabaduse võtmise inimväärika sisuga*. 2007. Infovoldik. Tallinna Vangla
  48. *Rutter, M. 1979. *Protective Factors in Children's Responses to Stress and Disadvantage*. In M.W. Kent and J.E. Rolf, (Eds.), *Primary Prevention of Psychopathology vol. 3, Social Competence in Children*. Hanover, NH: University Press of New England
  49. Vangistusseadus 01.12.2000, RT I 2000, 58, 376, RT I 2008, 17, 118 <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12952826> 28.04.2008
  50. Wexler, H.K., Falkin, G.P., Lipton, D.S. 1990. *Outcome evaluation of a prison therapeutic community for substance abuse treatment*. *Criminal Justice and Behaviour*, 17, 71-92
  51. Wikipedia The Free Encyclopedia. 2008. *Questionnaire* <http://en.wikipedia.org/wiki/Questionnaire> 03.05.2008
  52. Väari, E., Kleis, R., Sivet, J. (2006) *Võõrsõnade leksikon*. Seitsmes, parandatud ja täiendatud trükk. Tallinn: Valgus

LISA 1

Hea küsimustiku täitja!

Käesolev ankeet on koostatud lõputöö jaoks, mille pealkiri on „*Noorte kinnipeetavate rehabilitatsioon Tallinna Vanglas*“. Saadud küsitlusest andmeid kasutatakse vaid uurimistöös raames. Andmed on konfidentsiaalsed ja kolmandatele isikutele ei näidata.

Sinu arvamust pean väga tähtsaks oma lõputöö koostamisel.

Ankeet

1. Sinu vanus: .....

2. Sugu:

mees   naine   muu.....

3. Kodakondsus:

Euroopa Liidu   eesti   vene   määratlemata   muu.....

4. Kust sa pärit oled?.....

5. Sinu haridustase:

alg-   põhi-   kesk-   kõrg-   muu haridus .....

6. Mis võõrkeeli sa valdad?

eesti   vene   inglise   muu 1.....   muu 2 .....

7. Märgi ristiga, millises rollis sa enamasti ennast tunnend?

lapsevanem   laps   vend/õde   sõber   isiksus   mitte keegi

võõras   muu .....

8. Iseloomusta oma suhteid vanematega:

- vanemad kontrollivad ja teavad minu elust kõike
 harva ise helistan vanematele, kui on raha vaja   ei suhtle üldse nendega
 elan koos vanematega   tihti veedame koos vabaaega   muu.....

9. Keda sa usaldad?

- ennast   ema   isa   vend   õde   vanaema   vanaisa
 sõber 1   sõber 2   sõber 3   sõber 4
 õpetaja   võimuesindaja (politsei-, vanglaametnik)   mitte kedagi   muu.....

10. Kas sul on olnud erinevatest kultuuridest pärit sõpru/tuttavaid?

- jah   ei

11. Kas sa oled tundnud oma elus armastust?

- jah   ei

12. Kui „jah“, siis kelle poolt?

- olen ise olnud armunud   vanemate poolt   vana-vanemate poolt
 oma partneri/elukaaslase poolt   muu .....

13. Kas sul on olnud juhuseid, kus sinu emotsioonid kontrolli alt väljunud?

- jah   ei

14. Kui „jah“, siis kuidas sa neid olukordi tavaliselt lahendad?

- kõnnin minema   arutan olukorda   hakkan vaidlema   tõstan häält
 kasutan jõudu   muu.....

15. Kas sulle on tundunud, et enamasti on konfliktide tekkimises süüdi teised inimesed?

- jah   ei

16. Kas sa oled olnud ise vägivalla ohver?

- jah   ei

28. Mis aitaks tekitada sinus huvi õppimise vastu?

- diplom, head hinded   huvitav õpetus, programm   õpetaja, juhendaja
 kaaslased   vanemad   muu .....

29. Kas sa aktiivselt osaled valimistel oma kodukoha tasandil?

- jah   ei

30. Kas sa vaatad ka muu maailma uudiseid?

- jah   ei

31. Mis teemad sind kõige rohkem huvitavad?

- teadmised Euroopa kohta   osalemine ühiskondlikkus elus   kunst ja kultuur
 dialoog erinevate religioonide vahel   sallivus   tervis   keskkond
 sooline võrdõiguslikkus   puuetega seotud erivajadused   vähemused
 linna- ja maapiirkondade areng   sport ja vabaajategevus   noortepoliitika ja noorteinfo
 muu .....

32. Kas oled olnud kriminaalkorras karistatud?

- jah   ei

33. Kas oled olnud vanglas?

- jah   ei

34. Kui „jah“, siis mitu korda? .....

35. Mida tähendab sinu jaoks vanglakaristus?

- õiglane karistus tehtud teo eest   huvitav kogemus   karm karistus tehtud teo eest
 minu elu lõpp   muu .....

36. Kas vanglas oleval noorel on võimalus ennast paremaks muuta?

- jah   ei   oleneb inimesest endast   oleneb võimalustest   muu .....

37. Kas usud, et vaglast vabanenud noor inimene võib tulevikus edu saavutada?

- jah   ei

38. Kui see oleks sinu teha, siis milliseid programme viiksid läbi Tallinna Vangla noorte kinnipeetavate jaoks?

- pereprogrammid   paarisuhete hoidmine ja taastamine
- toimetulekuõpe/sotsiaalsete oskuste treening   psühholoogiline abi/motiveerimine
- viha juhtimine/agressiooni asendamine   eluviisitreening/ümbersuunamise programm
- taastav õigus   liiklusohutusprogramm   seaduste tundmine
- kokkusaamised tuntud isikutega   teatriring/rollimängud
- käsitöö välisnäitused/modelleerimine   spordivõistlused   kinoõhtud
- muu 1 ..... muu 2.....
- muu 3 .....

39. Kas sa oled oma praeguse eluga rahul?

- jah   ei

40. Kui „ei“, siis, mis võib olla selleks põhjuseks?

- hariduslikud probleemid (koolist väljalangevus jm)   suhted lähedastega/ perega
- kokkupuuted võimuesindajatega (politsei-, vanglaametnikud...)
- sotsiaalsed probleemid (diskrimineerimine, narkomaania...)
- majanduslikud raskused
- kultuurilised eripärad   puuetega seotud erivajadused   terviseprobleemid
- geograafilisest paiknemisest tingitud raskused (väheste ressurssidega piirkondadest)
- muu 1 .....
- muu 2 ..... muu 3 .....

Sinu tuleviku plaanid järgmiseks 2008. aastaks:

.....
.....

P. S. Sinu kommentaarid ankeedi kostjale

.....
.....

Täna Sind koostöö eest!

LISA 2

Уважаемый молодой человек!

Данная анкета была составлена для проведения исследования в рамках дипломной работы „Реабилитация молодых преступников в Таллиннской тюрьме“. Полученные в ходе анкетирования данные строго конфиденциальны и будут использованы только в исследовательских целях, без попадания в руки третьим лицам.

Мне необходимо знать **Твое** мнение, так как вместе всегда легче!

Анкета

1. Твой возраст:.....

2. Пол:

мужчина   женщина   другое.....

3. Гражданство:

европейское эстонское российское лицо без гражданства другое

4. Откуда ты родом?.....

5. Твое образование:

начальное общее среднее высшее другое.....

6. Каким иностранным языком ты владеешь?

эстонский английский другой 1..... другой 2..... другой 3

7. Отметь галочкой, в какой роле ты себя чаще всего сопоставляешь?

родитель ребенок брат/сестра друг/подруга личность

никто чужой другое .....

8. Охарактеризуй свои отношения с родителями:

- родители часто меня контролируют и знают практически все о моей личной жизни
- звоню родителям, когда нужны деньги вообще не общаюсь с ними
- живем вместе часто проводим вместе свободное время
- иное.....

9. Кому ты доверяешь?

- самому себе мама папа брат сестра бабушка дедушка
- друг 1 друг 2 друг 3 друг 4 учитель другое.....

10. Есть ли у тебя друзья/ знакомые других национальностей, культур?

- да нет

11. Чувствовал/а ли ты любовь в своей жизни?

- да нет

12. Если „да“, то кто был источником той любви?

- я родители дудушка/бабушка партнер, муж/жена другое.....

13. Были ли у тебя случаи, когда твои эмоции выходили из под контроля?

- да нет

14. Если „да“, то как ты обычно выходишь из этих ситуаций?

- уйду от конфликта пытаюсь разрешить возникшую ситуацию
- начинаю спорить поднимаю голос использую силу
- иным способом.....

15. Тебе кажется, что в возникновении конфликтов чаще всего виноваты другие.

- да нет

16. Был ли ты когда-нибудь жертвой насилия?

- да нет

29. Ты активно участвуешь в выборах на местном уровне?

да нет

30. Тебе нравится смотреть мировые новости?

да нет

31. Какие темы тебя больше всего интересуют?

- твои знания об Европейском Союзе твоё участие в социальной жизни
 межрелигиозный диалог терпимость/толерантность искусство и культура
 равноправие полов средства для инвалидов меньшинства
 развитие городов и регионов здоровье общество молодежная инфо и политика
 твой досуг, спорт другое .....

32. Нарушал ли ты закон/криминальный кодекс?

да нет

33. Отбывал ли ты наказание в тюрьме?

да нет

34. Если „да“, то сколько раз? .....

35. Что для тебя значит тюремное наказание?

- справедливое наказание за содеянное интересный, новый опыт
 жестокое наказание за совершенный поступок конец твоей жизни другое.....

36. Может ли находящийся в тюрьме молодой человек измениться в лучшую сторону?

да нет зависит от самого человека зависит от возможностей другое.....

37. Верить ли в то, что освободившийся из тюрьмы молодой человек может добиться успеха в дальнейшей жизни?

да нет

38. Если бы ты был/а социальным работником в Таллиннской тюрьме, то какую программу провел/а бы для молодых заключенных?

- семейные программы тренинги по социальным навыкам
- восстановление и сохранение отношений в парах помощь психологов в группах
- контактер/ помощник восстановление прав знание законов
- управление своим гневом управление своими действиями
- обучение новым жизненным укладам/ манерам convictus (СПИД, наркозависимость) программа безопасного движения на дорогах
- кружок ручной работы/ выставки театральнo-музыкальный кружок/ спектакли
- спортивные мероприятия встречи со знаменитостями кино вечера
- другое .....

39. Доволен ли ты своей сегодняшней жизнью?

- да нет

40. Если „нет“, то что может быть тому причиной?

- проблемы в образовании (исчисление из учебного заведения и т.д.)
- социальные проблемы (дискриминация, наркомания и т.д.)
- межкультурные различия экономические трудности проблемы со здоровьем
- спецнужды по инвалидности трудности связанные с твоим географическим расположением другое.....

Твои планы на будущий 2008-ой год:

.....
.....

P. S. Твои комментарии автору анкеты

.....
.....

Благодарю Тебя за совместную работу!

LISA 3

<p>KAITSETEGURID (mikrokeskkond)</p> <ul style="list-style-type: none"> • tüdrukuks olemine • indiviidi dispositsioon/ temperament • kõrge enesehinnang • enesearendamine/eneseefektiivsus • usk iseendasse • elukogemus, arusaamad, väärtused ja põhimõtted • isiklikud standardid • kognitiivsete oskuste varane omandamine • käitumise jälgimine/ hindamisoskus (positiivsed ja negatiivsed küljed) • mõtlemis- ja probleemilahendusoskused • atributsioon/ põhjuse omistamine • eesmärkige püstitamine • (järsk- järgult raskemad lühiajalised eesmärgid • tahtejõud ja töökus • võõrkeele oskus ja riigikeele teadmine • haridustase • aktiivne Euroopa kodanik • osalus demokraatlikus elus • enda motiveerimine muutustele/ sotsiaalne enesevõrdlus teistega • usk endasse ja oma edu saavutamisele • sotsiaalne kompetentsus • salliv mõtteviis • kaasatundlikkus/ teiste inimeste mõistmine • õppimine austada ja väärtustada kultuurilisi erinevusi • teadlikkus kultuuridevahelisest mõõtmest • oskus teisi inimesi armastada • viha juhtimine ja oskus konflikte lahendada • tagasihoidlikkus 	<p>RISKITEGURID (mikrokeskkond)</p> <ul style="list-style-type: none"> • indiviidis peituv pinge/enesekonflikt • ebaselge „mina“ pilt/enesekindluse puudus • madal enesehinnang • ebausku endasse/oma võimetesse, edu saavutamisse • rahulolematuse oma praeguse eluga • kognitiivsete oskuste puudus • oma käitumise hindamisoskuse puudus • mõtlemis- ja probleemilahendusoskuse puudus • oma viha juhtimise puudus • kannatlikkuse puudus • närvilisus • usalduse puudus • armastuse oskuse puudus • tolerantsuse puudus • võõrkeelte oskuse puudus • riigikeele teadmiseoskuse puudumine • laiskus/ ükskõiksus • tuleviku eesmärkide puudu
<p>KAITSETEGURID (makrokeskkond)</p> <ul style="list-style-type: none"> • perekond ja kodu • adekvaatne suhe vanematega • eeskujude olemasolu/ külalised • ühiskonna standartnormid, väärtused • eesti kodakondsus • naiste arenev huvi teiste vastu • usaldus naissoost lähedastele isikutele • noorte sotsiaalne sidusus • teineteisemõistmine erinevatest 	<p>RISKITEGURID (makrokeskkond)</p> <ul style="list-style-type: none"> • vanemate hoolimatus • meeste/ isa tähelepanu puudus • lapsele esitavate nõuete konfliktisus • kõrvalekalded vanemate käitumises • vägivalda kasutamine laste suhtes • füüsiline vägivald • perekonna

<p>kultuuridest pärit noorte hulgas</p> <ul style="list-style-type: none"> • erineva kultuurilise, rassilise ja religioosse • toetus erinevatele osaluse õppimist võimaldavatele tegevustele/ noorte algatatud ühistegevused • koostöö toetamine noortevaldkonnas kogu Euroopas • noortepoliitika kaasamine ja juurdepääs • suurendada teineteisemõistmist erinevatest kultuuridest pärit noorte hulgas • huvi sotsiaalse sidususe suurendamisele Euroopa Liidus • noorte osalus demokraatlikus elus • noorte ettevõtmisi toetavate tegevuste kvaliteedi arendamine • vabaaja veetmise sisustus ja füüsiline liikumine • muusika ja sporditegevused, tantsuteraapia • professionaalide psühholoogiline toetus • koolitu/sekkumine • usaldus • pühendunud spetsialisti juuresolek • usaldusväärse saavutamise • usaldusväärsed sõbrad • kaasamine ja kindlustamine juurdepääsu ühiskonda elu kogu vangistuse ajal • võimaldaksid kõigil võrdsetel alustel projektis osaleda • toetust erinevatele osaluse õppimist võimaldavatele tegevustele • vanglasisesse „alternatiivse kogukonna” loomine • programmi mitmetahuline lähenemine • mitteformaalne õpetamine • rollimängud • modelleerimise tehnika kasutamine • vastuvõtlikkuse printsiip • kontseptuaalne/ usaldusväärne mudel • sihikule on võetud „kriminogeensed faktorid“ • viha juhtimise programm • rahulolu ja üksinduse tagamine • teiste ja kallima inimestega suhtlemine • ei pea tingimata programm olema kogukonnas läbi viidud • võimalikult vältima vägivalda tekitamist noorte kinnipeetavate suhtes • kurjategijaks ei sünnita 	<p>lõhenemine/üksikvanemad</p> <ul style="list-style-type: none"> • halvad suhted lähedastega/ perega • ebastabiilne ühiskond • ühiskonna hälbiv käitumine/eeskujud • ebaõiglus, reetmine, valetamine, ebausku noorte suhtes • kokkupõrked võimuesindajatega • terviseprobleemid • kodakondsuse puudus • geograafilisest paiknemisest tingitud raskused • majanduslikud raskused keeleraskused • hariduslikud probleemid • vabaaja sisustuse puudus/ osalemisvõimaluste puudus • sotsiaalsed probleemid (diskrimineerimine, narkomaania) • kurjategijaks kujunetakse/keegi ei ole kindlustatud kuriteo toimepanemise eest • vanglakaristus/ vangla kui kuritegevuse ülikool
---	---

LISA 4

“Everybody has something to teach” (first traces)

A project for Grundtvig programme.

A project developed by LUNARIA Rome Italy, with initial partners Teatro Nucleo Italy, Theatre du Fil France and Alarmtheater Germany.

The unhappy father, now no longer a father, shouted ‘Icarus, Icarus where are you? Which way should I be looking, to see you?’ ‘Icarus’ he called again. Then he caught sight of the feathers on the waves, and cursed his inventions.... “
(Metamorphoses by Ovid)

Dedalus learns from Icarus: everybody has something to teach.

The idea:

In our project Icarus and Daedalus take their wings out of the sanctuary to start a new learning action through theatre. The main idea behind this project is that everyone has something to teach, whereas it is clearly acknowledged and accepted that everyone has something to learn. Convicted offenders are likely the last persons from whom you would expect to learn something.

These prisoners will be mainly asked to be teachers introducing (especially in schools but also in universities, social clubs for elderly people, cultural centres ... these being our long-term target) hot problems connected to drugs, social misbehaviour and criminal acts. At the same time, convicts offer to “normal people” the positive results of a forced living together where the interethnic aspect must be managed in a way which is rarely perceivable outside, where ethnic groups choose to live separately; that is to say solidarity, capacity to develop empathy to other’s problems. So they will show how it is possible to live and deal with other cultures and in general the problems of living with differences: prisoners leave a situation of forced cohabitation so they are obliged to find solutions for a common living.

The target groups: We face three different targets.

The primary (short-term) target is constituted by group of prisoners in the jails of Ferrara, Paris and Bielefeld. The three groups of 10-15 prisoners we will work with will be composed by a part of native prisoners and the other part of migrants (who suffer from a double marginalisation of being prisoners and at the same time migrants, with a scarce knowledge of the language and cultural features of the hosting country).

The second (medium term) target is composed, generally speaking, by the civil society in their forms of organisations: schools, youth clubs, cultural centres, older people social centres and so on. Can civil society learn from prisoners? We believe so.

The third (long term target) is composed by those social workers who work in jail and those artists who would like to develop their work with prisoners.

The method:

In Jail: In virtue of the experiences already realised in the context of a prison, the theatre workshops seem to be the most appropriate tool. It is a setting not necessarily devoted to the production of performances – even though these may result from the work - but to the production of an intercultural dynamic that can be used for the creation of video filmed products. Themes proposed by the prisoners through theatrical practice (and so for the products to be presented to an audience) will emerge from the experimentation and will be obtained from the encounter between participant’s personal experiences with subjects proposed by classical texts. The groups will also decide which would be the educational topics they would prefer to tackle. We may forecast at the moment and will propose issues like dealing with intercultural differences, a common reflection on diversity, the paths leading to “deviant” behaviours, but we expect the groups of prisoners to propose other topics (so also the promoters of this project are ready to learn from them): due to the specific condition of prisoners, it is obvious that we cannot enquire with them in advance, what they would prefer.

In the schools, youth clubs, older people centres and other places where civil society meets.

The video materials will be shown to different audiences in order to stimulate discussions on topics like intercultural learning or hot issues like drug addiction, deviant behaviours, how to fight criminality, perceived and effective risks and so on. With a clear educational purpose the

jail will break through these places and the teachers and trainers would be the prisoners speaking about themselves and their experience in the theatre form.

In the training room: Thanks to the results and the materials set up during the first part of the project, a training course of XXX hours devoted to social workers and theatre artists who want to work in prison will be organised, hopefully with a view to involve them in an experimentation in jail after the project.

Our action toward three targets:

Prisoners: Linguistic competencies can be acquired both by “local” (mainly people who left school very early) and migrant prisoners, who can face in an informal way the acquisition of the fundamentals of the “hosting” culture/language.

Improving the local language clearly gives the chance of a better communication and a better understanding, and the possibility to break the isolation in which they are constrained by the lack of a common language. Through the theatrical game it is also possible to learn, in an informal way, social behaviour and civic sense. The intercultural dialogue will also be enforced by exploring the values of the original cultures of the migrant-prisoners, meanwhile promoting cultural awareness and self-confidence.

The organisations of the civil society: The experience of the prisoners and their elaboration-dramatization - shown through the video-films produced and the presence of witnesses (the convicted who can obtain permission) - can be a very efficient way of introducing (especially in schools but also in universities, social clubs for elderly people, cultural centres ... these being our long-term target) hot problems connected to drugs, social misbehaviour, ... criminal acts. At the same time, convicts offer to “normal people” the positive results of a forced living together where the interethnic aspect must be managed in a way which is rarely perceivable outside, where ethnic groups choose to live separately; that is to say solidarity, capacity to develop empathy to other’s problems. Specially trained animators will lead discussions and deepening.

The multipliers: social workers and theatre artists: The materials developed will be used in the second year, to set up a training course with XXX modules to teach social workers and theatre artists who want to work in prisons, the pedagogical features of the theatre in prison both

from a point of view of theoretical questions and techniques that can be developed.

Last but not least:

The exchange of experiences among the partner organisations in the different countries will help the development of alternative learning approaches, especially needed when working with the marginalized of the marginalized, and where even the “social workers” themselves are/feel/perform as marginalized.

Proposed calendar:

- **October 2008 – January 2009** Start up phase. Kick off meeting among all the partners. Research and collection of the different experiences of theatre in jail done in (Europe or in the countries involved in the project).
- **February 2009 – June 2009** Realisation of workshops in jails. Realisation of workshops in jails. This part will be done in Italy, France, Germany, other places and at the end of this part there will be some video materials (or eventually also in other forms...drawings? Paintings?)....
- **July 2009 – September 2009** Construction of educational units and ideation of the training course. Elaboration of the educational units to be shown in schools, social centres, older people aggregation places, associations dealing with social issues and so on.
- **October 2009 – April 2010** Presentation of the materials and delivery of the training course. In this phase the educational campaign starts towards organisations of the civil society. Also the training course will be delivered to social workers and theatre artists.
- **July 2010 – August 2010** Feedback to report in prisons. As a experimentation those social workers who received the training course could enter the prison to experiment what they have learnt and somehow to give prisoners a feedback of their work
- **September 2010** Evaluation of the project and ideas for follow up (Czertok 2008)